

ÜÇ DİL BİR SİYER: SİYER-İ KÂZERÛNÎ ve TERCÜMELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME*

Mehmet Halit Ayar**

Öz

Bu makalede, tercümeleriyle birlikte bir eserin üç dildeki versiyonu, anlatı ve muhtevayı etkileyen unsurlar bağlamında inceleme konusu edilmiştir. Bu eserlerden birincisi Saïdüddîn Kâzerûnî tarafından telif edilen el-Müntekâ fî Mevlidi Nebiyyi'l-Mustafâ isimli Arapça siyerdir. İkincisi bu siyerin Affüddîn Kâzerûnî tarafından Farsçaya yapılan tercümesidir. Üçüncüsü ise Vahyîzâde Mehmed b. Ahmed İznîkî'nin Farsça tercümeyle esas olarak Türkçe'ye kazandırdığı Sahâifü'l-İber Letâifü's-Siyer isimli eserdir. Araştırmanın hedefi üç eserin muhteva özelliklerini ve ayrıştıkları noktaları belirleyerek, bunları müellif ve mütercimlerin telif ve tercüme yöntemleri üzerinde etkili olabilecek âmiller bağlamında değerlendirmektir. Çalışmanın ilk bölümünde müellif ve mütercimlerin hayatları ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. İkinci bölümde üç eser müstakil başlıklar altında incelemeye tabi tutulmuş, eserlerin genel özellikleri belirtildikten sonra metinler arasındaki farklılıklara dair tespitler özellikle mukaddimelerden elde edilen müellif ve mütercimlerin ilmî şahsiyetleri, telif ve tercüme sebepleri, muhatap okuyucuları ve devrin kültürel yapısı hakkındaki bilgiler bağlamında analiz edilmiştir. Böylelikle müellif ve mütercimlerin telif ve tercüme yöntemlerini neye göre belirledikleri ve bu tercihlerin metinlere nasıl yansıdığı bir siyer eserinin üç farklı dildeki versiyonu üzerinden ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam Edebiyatı, Siyer, Kâzerûnî, Affüddîn, Vahyîzâde, tercüme.

THREE LANGUAGES, ONE SĪRA: A STUDY ON SİYER-İ KÂZERÛNÎ AND ITS TRANSLATIONS

Abstract

In this article, three linguistic versions of a sira, including its translations, have been studied in the context of elements influencing the narrative and content. The first of these works is the Arabic biography titled el-Müntekâ fî Mevlidi Nebiyyi'l-Mustafâ, authored by Saïdüddîn Kâzerûnî. The second is this sira's translation into Persian, done by Affüddîn Kâzerûnî. The third is Sahâifü'l-İber Letâifü's-Siyer, a Turkish rendition by Vahyîzâde Mehmed b. Ahmed İznîkî, based on the Persian translation. The goal of the research is to

* Bu çalışma Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırlanmakta olan Vahyî-zâde Mehmed İznîkî ve Sahâifü'l-İber Letâifü's-Siyer başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü
e-mail: mehmethalitayar@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-8489-9694>

Atıf/Citation: AYAR, Mehmet Halit. "Üç Dil Bir Siyer: Siyer-i Kâzerûnî ve Tercümeleri Üzerine Bir İnceleme". *BAİD* 18 (Aralık-2023), 53-81.

determine the content characteristics and divergences of the three works and to evaluate them in the context of the factors potentially affecting the authors' and translators' methods of authoring and translating.

In the initial section of the study, the lives of the authors and translators are discussed in detail. In the second section, the three works are addressed under separate headings; following the identification of the general properties of the works, findings regarding the differences between the texts are analyzed especially in the context of the information obtained from the prefaces about the scholarly personalities, reasons for authoring and translating, intended readers, and cultural structures of the era of the authors and translators. Thus, the bases upon which the authors and translators determine their methods of authoring and translating, and how these preferences are reflected in the texts, have been revealed through three different language versions of a biography work.

Keywords: Turkish Islamic Literature, Sıra, Kâzerûnî, Affüddîn, Vahyîzâde, Translation.

Giriş

Türkçenin doğu ve kuzey lehçelerinde başlayan erken dönem tercüme faaliyetlerinin ilk örnekleri satır arası Kur'ân-ı Kerîm mealleridir. Yine bu dönemde İslam dininin esaslarını öğrenme ve öğretme gayesiyle tefsîr, hadis, kelâm ve fıkıh gibi dinî ilimlere dair Arapça eserler de tercüme faaliyetlerine konu edilmiştir. Batı Türkçesiyle yapılan tercüme faaliyetlerinin ilk örnekleri ise Germiyanogulları, Aydınoğulları ve Candaroğulları gibi beylikler ile Akkoyunlular ve Memlükler gibi devletlerin hüküm sürdüğü bölgelerde verilmiştir.

Osmanlı dönemine gelindiğinde ise geniş bir zaman dilimine ve coğrafyaya yayılan tercüme faaliyetleriyle bu gelenek devam ettirilmiştir. İlk zamanlar sınırlı düzeyde olan bu faaliyetler Türk diline yönelik hassasiyetiyle bilinen II. Murat zamanında başta dinî ilimler olmak üzere bilim ve edebiyat alanında yapılan tercümelemlerle belirgin bir artış göstermiştir. On altıncı asra gelindiğinde Klâsik Türk Edebiyatında tercüme geleneğinin zenginleştiği ve ana hatlarının iyiden iyiye belirginleştiği görülmektedir.

Anadolu sahası tercüme geleneği üzerine yapılan araştırmalar özellikle tefsir, hadis, kelâm ve fıkıh gibi dinî ilimlerin yanı sıra esmâ'ül-hüsna, hilye, hadis (kırk ve yüz hadis mecmûaları), peygamber kıssaları, Hazret-i Ali'nin özlü sözleri gibi dinî edebiyat kapsamına dahil edilebilecek metinlerin daha çok Arapçadan, edebî metinlerin ise Farsçadan tercüme edildiğini ortaya koymaktadır.¹ Bu süreçte Arapça ve Farsça, sadece kaynak dil olarak kullanılmamış, aracı dil olarak da işlev görmüştür. Böylelikle eserler bazen doğrudan telif edildikleri dilden Türkçeye tercüme edilirken, bazen de çeşitli sebeplerle Arapça kaleme alınmış bir eser Farsça tercümesi üzerinden veya Farsça olarak yazılmış bir eser Arapça tercümesi üzerinden Türkçeye çevrilmiştir. Bu durum, Klasik Türk Edebiyatı açısından Arapça ve Farsçanın tercüme faaliyetlerindeki işlevselliğini ortaya koymaktadır.

¹ Sadık Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011), 240.

Tercüme faaliyetlerinin en temel amacı ve işlevi bir eseri farklı bir dile çevirerek o dili konuşan insanlar için ulaşılabilir kılmaktır. Ancak eserin anlaşılabilir olması için dil engelinin kaldırılması tek başına yeterli değildir. Mütercim, muhtemel okuyucularının ilmî alt yapısını, dil yeteneğini ve dile olan vukûfiyetini de gözeterek tercüme yapmalıdır. Ayrıca müellifle mütercimin farklı okuyucu sınıflarına hitap etmesi gibi bir durum da söz konusu olabilir. Örneğin belli bir ilmî birikime ve ihtisasa sahip talebeler için hazırlanmış bir eserin herkes tarafından rahatlıkla okunup anlaşılması beklenemez. Böyle bir durumda mütercimin bazı tercüme tasarruflarında bulunması kaçınılmazdır. Dolayısıyla müellif ve mütercimlerin hedefledikleri okuyucuyla kaleme aldıkları eserin dili, üslûbu, muhtevâsı ve tertibi arasında bir paralellik gözettikleri bilinmektedir.

Müellif ve mütercimler genellikle sebeb-i telif bahislerinde, hedefledikleri okuyucuların kimler olduğuna işaret eden çeşitli ibâreler kullanmışlardır. İhsan Fazlıoğlu Osmanlı dönemi telif ve tercümelerindeki bu tür ibareleri analiz ettiği makalesinde bu kişileri “muhatap” kavramı çerçevesinde tasnif etmiştir. Bu bağlamda ilme yeni başlayan öğrenciler, çeşitli siyasî ve medenî meslek erbâbi, sıradan halk ve devlet erkânı gibi ilmî birikimleri ve sosyo-kültürel durumları farklı zümreler tespit etmiştir.² Bu durum müelliflerin ve mütercimlerin, metinlerini kimin okuyacağını ve anlayacağını düşünerek yazdıklarını göstermesinin yanı sıra metinlerin dil ve muhteva bakımından nasıl şekillendiği konusunda da bir bakış açısı sunmaktadır. Bu yaklaşımdan hareketle çalışmada bir siyerin üç dildeki versiyonu, müellif ve mütercimlerin telif ve tercüme sebepleriyle hedef okuyucularının (muhataplar) muhteva üzerindeki etkisi bağlamında analiz edilecektir.

İncelemeye konu edilen eserlerden birincisi Saîdüddîn Kâzerûnî (v.758/1357) tarafından telif edilen *el-Müntekâ fi Mevlidi Nebiyyi'l-Mustafâ* isimli Arapça siyerdir. İkinci eser bu siyerin Farsça tercümesi olup müellifin vefatından kısa bir zaman sonra oğlu Afîfüddîn Kâzerûnî (v. 802/1400) tarafından hazırlanmıştır. Üçüncü eser ise Vahyîzâde Mehmed b. Ahmed İznîkî'nin (v. 1018/1609-10) Farsçadan Türkçeye yaptığı çeviridir.

İki ana kısımdan oluşan çalışmada öncelikle müellif ve mütercimlerin hayatları hakkında ayrıntılı bilgi verilecektir. Ardından birbiriyle irtibatlı bu üç eserin muhteva husûsiyetleri; müellif ve mütercimlerin ilmî şahsiyetleri, tarihî ve kültürel durum, telif ve tercüme sebepleri ve muhatapları bağlamında değerlendirilecektir.

² İhsan Fazlıoğlu, “Osmanlı Döneminde ‘Bilim’ Alanındaki Türkçe Telif ve Tercüme Eserlerin Türkçe Oluş Nedenleri ve Bu Eserlerin Dil Bilincinin Oluşmasındaki Yeri ve Önemi”, *Kutadgubilig: Felsefe - Bilim Araştırmaları* 3 (Mart 2003), 153-164.

1. Müellif ve Mütercimlerin Hayatları

a) Saîdüddîn Kâzerûnî (v. 758/1357)

Saîdüddîn Kâzerûnî hicrî 8. yüzyılın başlarında Fars eyaletine bağlı Kâzerûn şehrinin Belyân köyünde doğmuştur. Bu bölgede İncûlular³ ve Muzafferîler'in⁴ hüküm sürdüğü bir dönemde yaşamıştır. Birçok âlim ve mutasavvıfın yetiştiği ve kökenleri önemli sûfî büyüklerinden Ebû Alî el-Hüseyn bin Alî ed-Dekkâk'a (v. 405/1015)⁵ kadar uzanan Belyânî ailesine mensuptur. Şeyh İmâmüddîn (Ziyâüddîn) Mes'ûd Belyânî (v. 655/1257-58), Evhadüddîn Abdullâh bin Mes'ûd Belyânî (v. 683/1284-85), Zeynüddîn Alî Belyânî (v. 693/1293-94), Emînüddîn Muhammed bin Alî bin Mes'ûd Belyânî (v. 745/1344-45) bunlardan bazılarıdır.

Saîdüddîn Kâzerûnî'nin mufassal künyesi Mevlânâ Ebu'l-Muhammedeyn Saîdüddîn Muhammed bin Ziyâüddîn Mes'ûd bin İmâmüddîn Muhammed bin Hâce İmâm Ziyâüddîn Mes'ûd bin Necmüddîn Muhammed Bin Alî bin Ahmed bin Ömer bin İsmâ'îl bin eş-Şeyh Ebî 'Alî ed-Dekkâk el-Belyânî el-Kâzerûnî'dir.⁶ İlk tahsilini amcazâdesi Şeyh Emînüddîn Muhammed b. Alî el-Belyânî'nin yanında gördüğü ve tarîkate ona intisap ettiği belirtilmiştir.⁷ Kâzerûnî, eğitimi tamamlandıktan sonra Şîrâz'a taşınmış ve bir süre orada yaşamıştır. Akabinde hem hac ibadetini yerine getirmek Mekke'ye azmetmiştir. Ardından dönemin önde gelen hadis âlimlerinden icâzet⁸ almak için çeşitli seyahatlere çıkmıştır. Bu seyahatlerinde dönemin önde gelen birçok âliminden hadis rivâyeti konusunda icâzet alan Kâzerûnî, tekrar Şîrâz'a dönmüş ve Şehy-i Kebîr Ebû Abdillâh Muhammed b. Haffif Deylemî-yi Şîrâzî'nin ribâtında uzun yıllar

³ Fars ve İsfahan'da 1303-1357 yılları arasında hüküm süren bir hânedan. Ayrıntılı bilgi için bkz. Rıza Kurtuluş, "İncûlular", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2000), 22/280-281.

⁴ Güney ve Batı İran'da 1318-1393 yılları arasında hüküm süren mahallî bir hânedan. Ayrıntılı bilgi için bkz. Rıza Kurtuluş, "Muzafferîler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020), 31/417-418.

⁵ Recep Uslu, "Dekkâk, Ebû Alî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1994), 9/112.

⁶ İmâm Şihâbüddîn Ebi'l-Felâh Abdilhayy b. Ahmed b. Muhammed el-Akrî el-Hanbelî ed-Dimaşkî İbnu'l-İmâd, *Şezerâtu'z-zeheb fî ahhâri men zeheb*, thk. Abdu'l-kâdir el-Arnâût - Mahmûd el-Arnâût (Beyrût: Dâru İbn Kesir, 1986), 5/40.

⁷ Ebu'l-Kâsım Muînüddîn Cüneyd-i Şîrâzî, *Şeddu'l-izâr fî hattî'l-evzâr an zuvvâri'l-mezâr*, haz. Muhammed Kazvîni - Abbâs İkbâl (Tahrân: İntişârât-ı Novid, 1344), 62.

⁸ II/VIII. yüzyılın başlarından itibaren Müslümanlar ilimleri sistemleştirilme çabaları esnasında beri uygulanan semâ ve kıraat usullerinin yanı sıra bir alimin elindeki hadisleri talebelerine sözlü veya yazılı olarak aktarma izni vermesini ifade eden "icâzet" yöntemi de benimsenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Cemil Akpınar, "İcâzet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2000), 21/393-400; Nevzat Aşık, "Tahammül", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2010), 39/380-382.

vaaz, telîf ve tedrîs ile meşgul olmuştur. Fıkıh, hadis, tefsîr ve siyer gibi ilimlerdeki derin bilgisi ve merhametli mizacı sâyesinde dersleri ve vaazları büyük ilgi görmüştür.⁹ Mevlid-i Nebî okuduğu zaman huzurunda binlerce kişinin toplandığı, derslerine günlük yetmişten fazla kişinin katıldığı, *Sahîh-i Buharî*'yi okumaya başladığı anda dinleyiciler hariç sadece imlâ¹⁰ için yüzlerce kişinin geldiği rivâyet edilmiştir.¹¹

Şirâz şehrinin o döneme ait önemli biyografik kaynaklarından olan *Şeddü'l-izâr*'da¹² müellif Cüneyd-i Şirâzî (v. 801/1399 [?]) kendisinden şu şekilde övgüyle söz etmiştir:

مولانا سعيد الدين ابو سعد محمد بن مسعود بن محمد بن مسعود الباياني ثم الكازوني و يكتي ابا المحمدين سلطان الفقهاء والمحدثين وامام الأئمة المهتدين وناشر احاديث سيد المرسلين ورحلة طلاب الآفاق وقدوة اهل الحديث على الأطلاق لم ار احدا بحسن سمته وحسن خلقه وكمال عقله و وفور اشفاقه و رحمته على خلقه. كان واحدا مشارا اليه في الفقه والحديث و غيرهما. يسلك طريق السلف و يجانب التكلف و الصلف. هشاشاً بشاشاً و ساماً بساماً.¹³

⁹ Abdusselâm b. 'Alî b. el-Huseyn el-Eberkûhî - Sa'îduddîn Muhammed b. Mes'ûd Kâzerûnî, *Nihâyetu'l-mes'ûl fî rivâyeti'r-resûl*, haz. Muhammed Ca'fer Yâhakkî (Tahran: Şirket-i İntişârât-i 'İlmî ve Ferhengî, 1366), 1/1/3-4; Şirâzî, *Şeddu'l-izâr fî hattî'l-evzâr an zuvvârî'l-mezâr*, 63.

¹⁰ Bir muhaddisin rivayet ettiği hadisleri veya bir âlimin okutacağı metni talebeye yazdırması anlamında terim. Ayrıntılı bilgi için bkz. Aydınlı Abdullah, "İmlâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2000), 22/225-226.

¹¹ Şirâzî, *Şeddu'l-izâr fî hattî'l-evzâr an zuvvârî'l-mezâr*, 63-64.

¹² Kısaca el-Mezârât ve Mezârât-ı Şirâz olarak da bilinen bu eserin tam adı Şeddü'l-izâr fî hattî'l-evzâr 'an zuvvârî'l-mezâr'dır. Yaklaşık olarak h. 791 senesinde kaleme alınmıştır. Müellifi, Şirâz'ın vâiz ve şâirlerinden Mu'înuddîn Ebu'l-Kâsım Cüneyd-i Şirâzî'dir. (ö. 801/1399 [?]) Eser, Şirâz'da medfun zâhid, âlim, emîr ve sultân zümresinden 315 kişinin hal tercümelerini ihtiva eder. Şirâz'daki mezarların yerlerini gösteren bir kılavuz niteliğini taşıyan kitap, haftanın yedi günü göz önünde tutularak yedi bölüme ayrılmış ve hangi gün hangi mezarlığın ziyaret edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Orhan Bilgin, "Cüneyd-i Şirâzî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1993), 8/125; Şirâzî, *Şeddu'l-izâr fî hattî'l-evzâr an zuvvârî'l-mezâr*, Mukaddime Kısmı.

¹³ Şirâzî, *Şeddu'l-izâr fî hattî'l-evzâr an zuvvârî'l-mezâr*, 61-62. Tercüme: Mevlana Sa'îduddîn Ebû Sa'd Muhammed b. Mes'ûd b. Muhammed b. Mes'ûd el-Bilyânî el-Kâzerûnî: Eba'l-Muhammedeyn ismiyle künyelenmiştir. Sultânu'l-fukahâ ve'l-muhaddisin, hidâyet rehberi imâmlar imâmı, nâşir-i ahâdis-i seyidi'l-mürselîn, dört bir âfâktan talebenin istikâmetgâhı ve ehl-i hadîsin mutlak muktedâsı... Onun gibi hüs-n-i mîzâca, hüs-n-i ahlâka ve kemâl-i akla sahip, onun gibi halkına şefkatli ve merhametli kimse görmedim. Fıkıh, hadis ve diğer ilimlerde parmakla gösterilen biriydi. Tarîk-i selef üzere yaşar, gösteriş ve kibirden sakınırdı. Çok neşeli, çok safâlı ve çok güler yüzlü biriydi.

Saîdüddîn Kâzerûnî, 758 senesi Cemâziyelâhîrinin sonlarında vefat etmiş ve Bâbu's-Şeyhi'l-Kebîr'de¹⁴ inşa ettirdiği hankâhında defnedilmiştir.¹⁵

Affüddîn Muhammed (v. 802/1400) ve Nesîmüddîn Muhammed (v. 801/1398/99?) adında iki oğlu vardır. Her iki oğlu da dönemin meşhur alimlerindedir. Nitekim kaleme aldığı eserler bazı kaynaklarda çocuklarına isnat edilmiştir. Ancak *el-Müntekâ fî Mevlidi Nebiyyi'l-Mustafâ* isimli siyerinin mukaddimesinde *Metâli'u'l-Mustafaviyye*, *Şifâu's-Sudûr*, *Kitâbu'l-Müselselât* ve *Kitâbu'l-Muhammedeyn* isimli eserleri sarahaten kendi telifâtı arasında zikretmiştir.¹⁶ *Metâli'u'l-Mustafaviyye*, lügat, dil, fıkıh ve hadis alimi Radyüddin Sâgânî (v. 650/1252)'nin bazı sahih hadisleri nahiv konularına göre tertip ederek hazırladığı *Meşâriku'l-envâri'n-nebeviyye*¹⁷ isimli eserin şerhidir.¹⁸ *Şifâu's-sudûr*; *Keşfü'z-zunûn*'da *Sâfâu's-sudûr* ismiyle Saîdüddîn Kâzerûnî'ye¹⁹ ve *Şifâu's-sudûr*²⁰ ismiyle Affüddîn Kâzerûnî'ye nisbet edilmiştir.²¹ *Kitâbu'l-Müselselât*; müselsel hadislerin²² derlendiği bir kitaptır. Müellif, siyerinin hâtîme kısmında Hazret-i Peygamberimize salât ve selâm getirmek hakkındaki müselsel hadisleri bu eserinde zikrettiğini belirtmiştir.²³ *Kitâbu'l-Muhammedeyn*, müellifin Muhammed isimli iki oğluna ithafen hazırladığını tahmin ettiğimiz bu kitap hakkında daha fazla bir bilgiye ulaşamamıştır. Bunlar dışında, kaynaklarda Saîdüddîn Kâzerûnî'ye nisbet edilen başka eserler de mevcuttur. *Şeddü'l-izâr*'da *er-Râ'iz fî 'ilmi'l-ferâ'iz*, *Câmi'u'l-menâsik* ve *Şerhu yenâbî'il-ahkâm* adlı üç eseri daha zikredilmiştir.²⁴ Ayrıca, *Hediyetü'l-ârifîn*'de müellifin *Hısnu'l-etkiyâ min kısısî'l-enbiyâ* isimli

¹⁴ Şeyhü'l-Kebîr ismiyle kastedilen kişi kısaca İbn Hafîf olarak tanınan Ebû Abdillâh Muhammed b. Hafîf b. İsfikşâd ed-Dabbî'dir. (v. 371/982). Şeyh-i kebîr, şeyh-i meşâyih, şeyh-i Şîrâzî gibi ünvanlarla da maruftur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yazıcı Tahsin, "İbn Hafîf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999).

¹⁵ Şîrâzî, *Şeddu'l-izâr fî hattî'l-evzâr an zuvvâri'l-mezâr*, 64.

¹⁶ Kâzerûnî Saîdüddîn, *el-Müntekâ fî Mevlidi'n-Nebiyyi'l-Mustafâ* (İstanbul: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Hacı Beşir Ağa, 00167), 6a.

¹⁷ Mehmet Görmez, "Radyüddin Sâgânî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/487-489.

¹⁸ Hacı Halife Mustafa b. Abdullah Kâtib Çelebî, *Keşfu'z-zunûn an esâmi'l-kutub ve'l-funûn* (Beyrût: Dâru İhyai'l-Kütübî'l-Arabî, 1941), 2/1689.

¹⁹ Kâtib Çelebî, *Keşfu'z-zunûn an esâmi'l-kutub ve'l-funûn*, 2/1851.

²⁰ Kâtib Çelebî, *Keşfu'z-zunûn an esâmi'l-kutub ve'l-funûn*, 2/1851.

²¹ Kâtib Çelebî, *Keşfu'z-zunûn an esâmi'l-kutub ve'l-funûn*, 1/1050.

²² Daha çok, Peygamber Efendimizin bir davranışını veya sözünü râvilerin birbirine göstererek veya söyleyerek rivayet ettikleri hadis anlamında terim. Ayrıntılı bilgi için bkz. Efendioğlu Mehmet, "Müselsel", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/85-86.

²³ Saîdüddîn, *el-Müntekâ fî Mevlidi'n-Nebiyyi'l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), 290b.

²⁴ Şîrâzî, *Şeddu'l-izâr fî hattî'l-evzâr an zuvvâri'l-mezâr*, 63.

Farsça bir eseri olduğu belirtilmiştir.²⁵ Ancak, kaynaklarda bu eserler hakkında daha fazla bir bilgiye ulaşılamamıştır.

b) Afifüddîn Kâzerûnî (v. 802/1400)

Saîdüddîn Kâzerûnî'nin büyük oğludur. Hayatı hakkındaki en ayrıntılı bilgiler Sehavî'nin hicri dokuzuncu asırda yaşamış önemli şahsiyetler hakkında kaleme aldığı *ed-Dav'ü'l-Lâmi'* isimli eserinde geçmektedir.²⁶ 12 Rebîülevvel 727 / 5 Şubat 1327 tarihinde dünyaya gelmiştir. Küçük yaşlarda babasının nezâretinde ilim tahsiline başlamıştır. Eğitimini tamamladıktan sonra hadis öğrenmek ve icâzet almak için Ehl-i sünnetin önemli ilim merkezlerinden biri olan Şâm'a ve diğer birçok şehre ziyaretlerde bulunmuştur. Sehavî'nin belirttiğine göre 740/1339-40 senesinde yani henüz 13 yaşlarındayken Mizzî (v. 742/1341)²⁷, Zehebî (v. 748/1348)²⁸, Bîrzâlî (v. 739/1339)²⁹, Alâî (v. 761/1359)³⁰, Ebû Hayyân (v. 745/1344)³¹, İbnü'l-Habbâz (v. 756/1355)³², Meydûmî (v. 754/1353)³³ ve

²⁵ İsmâil b. Muhammed Emîn b. Mîr Selîm el-Bağdâdî, *Hediyetü'l-ârifin esmâü'l-mü'ellifin ve âsârü'musannifin* (İstanbul: Vekâletü'l-Ma'ârifî'l-Celîle, 1951), 161.

²⁶ Şemsüddîn Ebu'l-Hayr Muhammed b. Abdîrahmân b. Muhammed es-Sehavî, *ed-Dav'u'l-lâmi [li-ehli'l-karni't-tâsi']* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-Hayât, 1331), 10/21.

²⁷ Hadis hâfızıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Yaşar Kandemir, "Mizzî, Yûsuf b. Abdurrahman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020), 30/220-221.

²⁸ Hadis hâfız, tarihçi ve kıraat âlimidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tayyar Altıkulaç, "Zehebî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020), 44/180-188.

²⁹ Muhaddis ve tarihçidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Yardım, "Bîrzâlî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1992), 6/216.

³⁰ Muhaddis ve fakihtir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Selman Başaran, "Alâî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1989), 2/331-332.

³¹ Endülüslü dil âlimi ve müfessir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mahmut Kafes, "Ebû Hayyân el-Endülüslü", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1994), 10/152-153.

³² Künyesi Muhammed b. İsmâ'îl b. İbrâhîm b. Sâlim b. Berekât b. Sa'd ed-Dimeşki el-Ensârî el-'Abbâdî olup İbnü'l-Habbâz ismiyle marûftur. Ubâde b. Sâmit neslindedir. Hadis ilmini ve ehli hadisi seven doğru ve güvenilir biri olarak tanınmıştır. 667 senesi Recep ayında (1269 Mart/Nisan?) doğmuş ve 3 Ramazan 756 (11 Eylül 1355) tarihinde yaklaşık 90 yaşlarında vefat etmiştir. Ebu'l-Fazl Şihâbuddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dureru'l-kâmine fî a'yânî'l-mi'eti's-sâmine* (Beyrut: : Dâru'l-Cil, 1993), 3/384-385.

³³ Tam künyesi Muhammed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî'l-Kâsım b. Annân el-Medûmî Sadruddîn Ebu'l-Feth'dir. Hicrî 754 senesi Ramazan ayında vefat etmiştir. bkz. Ebu'l-Fazl Şihâbuddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dureru'l-kâmine fî a'yânî'l-mi'eti's-sâmine* (Beyrut: : Dâru'l-Cil, 1993), 4/4/157-158.

İbn Gâlî (v. 741/1340)³⁴ gibi dönemin meşhur alimlerinden hadis rivâyeti konusunda icâzet almıştır.

İlk hac ziyaretini 744/1343-44 yılında gerçekleştiren Affüddîn Kâzerûnî, ikinci defa haccetmek üzere çıktığı yolculuk sırasında 802 Zilkade/1400 Temmuz-Haziran? tarihinde Necd bölgesinde vefat etmiş ve orada defnedilmiştir.³⁵

Farsça *el-Müntekâ* tercümesi dışında yaklaşık üç yüz farklı şerhten faydalanarak hazırladığı belirtilen³⁶ bir *Sahîh-i Buhârî* şerhi³⁷ ve ilmin fazîleti hakkında derlediği *el-Erba'în fî fazli'l-ilm* adlı bir kırk hadis kitabı vardır.³⁸

c) Vahyîzâde Mehmed b. Ahmed İznîkî (v. 1018/1609-1610)

Biyografik kaynakları incelediğimizde birbirlerine yakın tarihlerde yaşamış Vahyîzâde ismiyle bilinen üç farklı şahsiyete ait bilgilerin sıklıkla birbirine karıştırıldığı görülmüştür. Bu sebeple çalışmamızın konusu Vahyîzâde Mehmed b. Ahmed İznîkî'ye ait bilgileri tespit etmek oldukça güç bir hal almıştır.³⁹ Çeşitli kaynaklardan derleyerek edindiğimiz bilgilere göre müellifin künyesi “*eş-Şeyh Ebû Abdillâh Mehmed bin Ahmed*”dir. Vahyîzâde ismiyle şöhret bulmuştur. İznîk'te 940/1533 veya 941/1534-35 senesinde dünyaya gelmiştir. Doğum yerine izâfeten İznîkî nisbesini kullanmıştır.⁴⁰

İlk eğitimini İznîk'te tamamladıktan sonra İstanbul'a gelen Vahyîzâde'nin burada aldığı ileri seviyedeki tahsille ilgili kaynaklarda bir bilgi yer almamaktadır. Bununla birlikte Nüreddîn-zâde Şeyh Muslihiddîn (v. 981/1573)'e intisap edip Halvetiyye yolu üzere tekmi'l-i âdâb-ı tarîkat ettiği bilgisi kayıtlarda yer almaktadır.⁴¹ Vişne Şeyh Mehmet Efendi'nin 992/1584

³⁴ Tam künyesi Muhammed b. Gâlî b. Necm b. Abdulazîz ed-Dimyâtî Şemsüddîn Ebû Abdillâh İbnü'ş-Şemmâ' şeklindedir. Hicrî 731 senesinde Rebîulevvel ayında vefât etmiştir. Kısa hal tercümesi için bkz. Askalânî, *ed-Dureru'l-kâmine fî a'yânî'l-mi'eti's-sâmine*, 1993, 4/4/133.

³⁵ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi [li-ehli'l-karnî't-tâsi']*, 10/21.

³⁶ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi [li-ehli'l-karnî't-tâsi']*, 10/21.

³⁷ Şîrâz'da hicrî 766 senesi Rebîulevvel ayında tamamlanmıştır. bkz. Kâtib Çelebî, *Keşfu'z-zunûn an esâmî'l-kutub ve'l-funûn*, 1/552.

³⁸ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi [li-ehli'l-karnî't-tâsi']*, 10/21.

³⁹ Hazırlamakta olduğum “Vahyî-zâde Mehmed İznîkî ve Sahâifü'l-İber Letâifü's-Siyer” isimli doktora çalışmasında bu konu ayrıntılı bir şekilde işlenerek açıklığa kavuşturulmuştur.

⁴⁰ Nev'izâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmiletî's-Şakâ'ik*, haz. Suat Donuk, ed. Derya Örs (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2017), 1522; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, haz. Nuri Akbayar, çev. Seyit Ali Kahraman (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996), 3/969; Mustafa b. Carullah Beyânî, *Tezkiretü's-şuarâ*, thk. İbrahim Kutluk, haz. İbrahim Kutluk (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997), 73.

⁴¹ Nev'izâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmiletî's-Şakâ'ik*, haz. Suat Donuk, ed. Derya Örs (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2017), 2/1522; Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, 3/969; Bursalı Mehmed Tahir - M. A. Yekta Saraç, *Osmanlı Müellifleri*, haz. M. A. Yekta Saraç (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2016), 1/217; Mesnevihân Tefvîk (Mehmet),

senesinde vefatı üzerine aynı sene onun yerine Üsküdâr Vâlide-i Atîk külliyesinin mescidine cumâ vâizi, tekkesine zâviyedâr, dârül-hadîsine de müfessir ve muhaddis olarak tayin edilmiştir.⁴² Bu vazifeye 26 sene boyunca devam eden Vahyîzâde, 1018/1609-10 senesinde 78 yaşındayken vefât etmiştir.⁴³

Arap dili ve belagati alanında derin bilgiye sahip olan Vahyîzâde ağırlıklı olarak bu alanın eserleri hakkında şerh ve hâşiyeler yazmıştır. İbn Hişâm'ın (v. 761/1360) nahiv ilmi hakkındaki meşhur eseri *Muğni'l-Lebîb*⁴⁴ üzerine *Mevâhibu'l-edîb* isimli altı ciltlik oldukça kapsamlı bir şerh yazmıştır.⁴⁵ Türkiye kütüphanelerinde birçok nüshası bulunan bu şerh üzerine bir doktora çalışması yapılmıştır.⁴⁶ Arap dili ve belâgatinin meşhûr âlimlerinden Ebû Yakûb es-Sekkâkî'nin (v. 626/1229) sarf, nahiv ve belâgat hakkındaki eseri *Miftâhu'l-ulûm*'a⁴⁷ *Mefâtîhu muğlekâti'l-miftâh* isimli bir şerh yazmıştır.⁴⁸ *el-Hazreciyye* ve *er-Râmize* isimleriyle bilinen arûz ve kâfiyye dâir esere⁴⁹ *el-İşâretu'l-câ'ize li halli muğlakâti'r-râmize* isimli bir şerh yazmıştır.⁵⁰ Bu şerhin bir nüshası Milli Kütüphanede 4733'de bulunmaktadır. Lügat, dil, fıkıh ve hadis alimi Radyüddin Sâgânî'nin (v. 650/1252) bazı sahih hadisleri nahiv konularına göre tertip ederek hazırladığı *Meşâriku'l-envâri'n-nebeviyye*⁵¹ eserine haşiye yazmıştır.⁵²

2. Siyer-i Kâzerûnî ve Tercümelere

Çalışmamızın temel analitik bölümünü oluşturan bu kısımda üç eser ayrı başlıklar altında ele alınacaktır. İncelemeye konu eserler tanıtıldıktan

---

Mecmu'atü't-teracim (Mecmû'atü't-terâcim) (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 92) Vr. 23a.

⁴² Atâyi, *Hada'iku'l-Haka'ik fi Tekmileti's-Şaka'ik*, 2/1522; Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, 3/969; Bursalı Mehmed Tahir - Saraç, *Osmanlı Müellifleri*, 1/217; Mesnevihân Tefvîk (Mehmet), *Mecmu'atü't-teracim (Mecmû'atü't-terâcim)* (Türkçe Yazmalar, 92) Vr. 23a.

⁴³ Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, 3/969.

⁴⁴ Özbalıkçı Mehmet Reşit, "Muğni'l-Lebîb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2020), 30/383-384.

⁴⁵ Kâtib Çelebî, *Keşfu'z-zunûn an esâmi'l-kutub ve'l-funûn*, 2/1747.

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Arslan Fikret, *Mevâhibu'l-Edîb fî Şehi Muğni'l-Lebîb'in Baştan "İnne"ye Kadar Tahkîki* (Yayınlanmamış Doktora Tezi: Selçuk Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Arap Dili ve Belâğatı Bilim Dalı, 1999).

⁴⁷ İsmail Durmuş, "Ebû Ya'kûb Sekkâkî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 36/332-334.

⁴⁸ Bağdâdî, *Hediyyetü'l-'ârifin esmâü'l-mü'ellifin ve âsârü'musannifin*, 268.

⁴⁹ Tefvîk Rüştü Topuzoğlu, "el-Hazreciyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/146.

⁵⁰ Kâtib Çelebî, *Keşfu'z-zunûn an esâmi'l-kutub ve'l-funûn*, 2/1135.

⁵¹ Görmez, "Radyüddin Sâgânî", 35/487-489.

⁵² Kâtib Çelebî, *Keşfu'z-zunûn an esâmi'l-kutub ve'l-funûn*, 2/1689.

sonra metinlerin muhteva özellikleri ve farklılıkları; müellif ve mütercimlerin ilmî şahsiyetleri, telif ve tercüme sebepleri, devrin kültürel ortamı ve eserin muhatapları bağlamında analiz edilecektir.

a) el-Müntekâ fi Mevlidi Nebiyi'l-Mustafâ

Saîdüddîn Kâzerûnî tarafından Arapça telif edilmiş bir siyerdur. Kaynaklarda *el-Müntekâ fi's-siyer*⁵³, *el-Mevlidu'n-Nebevî*⁵⁴, *Mevlûdu Hazreti Resûli'llâh*⁵⁵ gibi farklı isimlerle zikredilmekle birlikte “*el-Müntekâ*” ve “*Mevlid-i Nebî*” kısaltmalarıyla şöhret bulmuştur. Türkiye kütüphanelerinde birçok nüshası bulunmaktadır. İncelemede, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hacı Beşir Ağa koleksiyonunda 174 demirbaş numarasıyla kayıtlı nüsha esas alınmıştır.

Eser, mukaddime dört kısım ve hâtmeden müteşekildir. Geleneksel tertip doğrultusunda kaleme alınan mukaddime; besmele, hamdele, salvele ve sebep-i telifden oluşmaktadır. Müellifin doğum tarihi, ayrıntılı künyesi ve daha önce kaleme aldığı eserlerin isimleri gibi biyografik ve bibliyografik konularda önemli veriler sunmasının yanı sıra ilmî şahsiyetine, peygamber tasavvuruna, eserin muhataplarına ve devrin kültürel yapısına ışık tutan veciz ifadeler de içermektedir. Mukaddimede çeşitli manzumelerin de kullanıldığı gayet secili bir üslûp hakimdir.

Eserin ana metni her biri bâblar ve fasıllar şeklinde alt başlıklara ayrılan dört kısımdan oluşmaktadır. Bu dört kısımda Nûr-ı Muhammedî'nin yaradılışından Hazret-i Peygamberimizin vefâtına kadarki hadiseler, kronolojik sıraya göre anlatılmıştır. Eserin bu kısımlarında mukaddimeden farklı olarak sade bir dil kullanılmıştır.

Eserin sonunda ise yedi fasıldan oluşan bir hâtime bulunmaktadır. Her bir fasılda Hazret-i Peygamberimize tazim ve hürmetle ilgili çeşitli konular ele alınmıştır. Dönemin Mevlid-i Nebi ihtifalleri, mevlid okuma geleneği ve bu siyerin hangi usûlle okunması gerektiğine dair önemli bilgiler içermektedir.

Mukaddimenin birçok yerinde hadis ilmine olan derin ilgi ve saygısını vurgulayan müellifin, muhaddis kimliğiyle temayüz ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim, künyesini zikrederken “*خادم الأحاديث النبوية سعيد بن محمد بن مسعود بن محمد بن مسعود الكازروني*” diyerek kendisini bu ilmin hizmetkârı şeklinde takdim

⁵³ Kâtip Çelebi burada sehven Farsça olduğunu belirterek eseri Afîfüddîn Kâzerûnî'ye nisbet etmiştir. bkz. Kâtib Çelebî, *Keşfu'z-zunûn an esâmi'l-kutub ve'l-funûn*, 2/1851.

⁵⁴ Askalânî, *ed-Dureru'l-kâmine fi a'yâni'l-mi'eti's-sâmine*, 1993, 4/256.

⁵⁵ Mu'înüddîn Cüneyd b. Mahmûd Şirâzî, *Tezkire-i hezâr mezâr*, thk. Abdulvehhâb Nûrânî Visâl, çev. İsâ b. Cüneyd Şirâzî (Şirâz: Kitâbhâne-i Ahmedî, 1364), 105.

etmiştir.⁵⁶ Yine küçüklüğünden beri hadis ilmi öğrenmeye sevk edilmesinin Allah'ın kendisine en büyük ihsanı olduğundan, bu ilim uğruna yolculuklar yapıp ulemâya hizmet ettiğinden bahsetmiştir.⁵⁷

Müellif, hadis ilminin sadece öğrenilmesine değil, aynı zamanda öğretilmesine de büyük bir önem atfetmektedir. Daha önce kaleme aldığı *Şerhü meşâriki'l-envâr*, *Şifâü's-sudûr*, *el-Müselâât* ve *el-Muhammedeyni'l-budûr* isimli eserlerinde geçen hadisleri, talebelerin okuyup araştırmalarını, Allah'ın kendisine bahsettiği en büyük nimetlerden addedip şükretmesi bunu göstermektedir.⁵⁸ Müellifin hadis ilmine ve bu ilmin öğrenilip öğretilmesinin önemine sıkça vurgu yapması bu disiplinle ne derece iç içe olduğunu ve bu alana ne kadar değer verdiğini gösterdiği gibi kaleme aldığı eserleri muhaddis kimliğiyle ele alacağıının da işareti niteliğindedir.

Saîdüddîn Kâzerûnî mukaddimede eserin telif sebebini sünnet-i nebeviyyeyi yaymak, ahvâl-i Muhammediyyeyi izhâr etmek, takip edilmesi gereken doğru yolu göstermek, hakkı açıkça söylemek, bâtil inançları ortadan kaldırmak, Müslümanları Kur'ân ve Sünnetle amel etmeye teşvik etmek, sünnetleri sapkınların tahriflerinden, bozguncuların ifsâdından ve câhillerin tevillerinden korumak gibi umûmî ifâdelerle beyân etmiştir:

...إرادة لنشر النور [السنن] والأسرار النبوية ورغبة في إظهار أحوال المحمدية وبياناً للحجة البيضاء الواجب سلوكها في السراء والضراء وإفصاحاً للحق ورفعاً للغشاوة عن البصر الكليل وقمعا للباطل الذي هو لأهل زماننا كالإكليل وترغيباً للمسلمين في القيام بكتاب الله وسنة رسوله واستعداداً لنزول الموت قبل إمامه وحلوله رتبتهما للطالبين في حفظ السنة عن تحريف الغالين وإمحال المبطلين وتأويل الجاهلين.⁵⁹

Bununla birlikte mukaddimenin geneli dikkate alındığında onu böyle bir siyer kaleme almaya sevk eden sebeb-i telif niteliğinde başka âmillerin de olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan biri devrin kültürel koşullarıdır. Müellif, Peygamberimizin mevlidi münasebetiyle yapılan kutlamalarda bazı liyakatsiz kişilerin çeşitli menfaatler elde etmek amacıyla mevlid namına aslı olmayan kulaktan dolma hikayeler anlattıklarının kendisine ilhâm edildiğini

⁵⁶ Saîdüddîn, *el-Müntekâ fi Mevlidi'n-Nebiyyi'l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), vr. 6a.

⁵⁷ Saîdüddîn, *el-Müntekâ fi Mevlidi'n-Nebiyyi'l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), vr. 6a.

⁵⁸ Saîdüddîn, *el-Müntekâ fi Mevlidi'n-Nebiyyi'l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), vr. 6a.

⁵⁹ Saîdüddîn, *el-Müntekâ fi Mevlidi'n-Nebiyyi'l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), vr. 7a/b. Tercüme: Sünnetlerin ve esrâr-ı nebeviyyenin neşri, ahvâl-i Muhammediyyenin izhârı, varlıkta ve darlıkta sülûk edilmesi gereken nûrânî yolun beyânı, hakkın fesahaten izâhı, körelmiş gözlerden perdelerin kalkması, ehl-i zamanın baş tacı ettiği bâtilin sökülüp atılması, müslümanların kitabullah ve sünnet-i resûlullah ile kıyâma terğibi ve gelip çatmazdan evvel ölüme hâzir olmaları murâd ü rağbetiyle sünnet-i seniyyeyi sapkınların tahriflerinden, bozguncuların ifsâdından ve câhillerin tevillerinden muhafaza etmek isteyenler için bu kitabı tertip ettim.

belirtmiştir.⁶⁰ Yine bu ilhâm ile mevlid kutlamalarındaki yanlış uygulamaların ve Peygamberimiz hakkında anlatılan asılsız hikayelerin önüne geçmek için sahîh kaynaklardan derlenmiş rivâyetlere dayalı bir siyer kaleme almaya azmetmiştir.⁶¹

Eserin telif edilmesinde etkili olduğunu düşündüğümüz diğer bir âmil ise müellifin takip ettiği ilmî gelenek doğrultusunda hadis ve siyer ilimlerine yaklaşımıdır. Müellif, hadis ilmini çocukluktan itibaren öğrenmeye başladığına, bunun için ulemâya hizmet ettiğine, kaleme aldığı eserlere, bu eserlerde geçen hadisleri talebelerin okuyup araştırdığına, eskiden hadis dinlemek ve yazmak için ders halkalarına binlerce kişinin katıldığına ama artık hadis ilmine değer verilmediğine dair birçok beyanda bulunmuştur.⁶² Siyerin mukaddimesinde hadis ilminin belirli usûl ve esaslara göre icra edilen kitâbî bir disiplin olduğuna dair bu tür göndermelerde bulunması, müellifin siyer ve hadis ilimleri arasında yakın bir ilişkili gözettiğine işaret etmektedir. Yaşadığı devirdeki sözlü geleneğin menkıbevî mevlidlerinden rahatsızlık duyması da bununla ilişkilidir. Nitekim bundan dolayı sahîh kaynaklardan seçkin hadisleri derleyerek bu siyeri telif ettiğini ifâde etmiştir:

فشددت الشكيمة وعقدت العزيمة واستخرت الله تعالى وفتحت خزائن الكتب النبوية وتصفح
الجرائد العلوم المصطفوية واستخرجت دررا من بحور الفوائد فرتبتها ونظمتها نظم القلائد في بحور
خوايد [نحور خرائد] وجمعت شتاتها المتبدد في جماعات النظام جمع الحروف الموافقة للكلام
والحقت بتاتها المبدد بمجاجات الأقلام بالحق الالف المعانقة لللام وجعلتها في صحيفة الدين بأجا
يستغديه غرثان نهج المحبة النبوية وفي صحيفة الإسلام سجاجا باردا يستسقيه عطشان سبيل السنة
الأحمدية فصارت كتابا مجموعا في مولد النبي صلى الله عليه وسلم وأوردت فيه مختارا ما ظهر لي من
مبدأ خلق نوره إلى أوان ولادته وظهوره ثم ماجرى له وعليه في مدة عمره إلى زمان نبوته وبدو أمره ثم
ما أشرفت الأرض بنور ربه إلى وقت هجرته إلى طيبة وطيبها ثم ما أصلح الله الدنيا وأهلها بحياته في
سني الهجرة إلى حين وفاته...⁶³

⁶⁰ Saîdüddîn, *el-Müntekâ fi Mevlidi'n-Nebiyi'l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), vr. 6b.

⁶¹ Saîdüddîn, *el-Müntekâ fi Mevlidi'n-Nebiyi'l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), vr. 7a.

⁶² Saîdüddîn, *el-Müntekâ fi Mevlidi'n-Nebiyi'l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), vr. 6a/b.

⁶³ Saîdüddîn, *el-Müntekâ fi Mevlidi'n-Nebiyi'l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), vr. 7a.
Tercüme: Bunun üzerine Allah'tan hayırlısını dileyerek azmedip kolları sıvadım. Kütüb-i Nebeviyye hazinelerini açıp Ulûm-ı Mustafaviyye sayfalarını çevirdim. Nâdir hadis deryalarından inciler çıkardım. Onları genç kızların boyunlarındaki kolyeler gibi tertip ve tanzim ettim. Dağılıp saçılmış tanelerini harfleri kelama uygun bir şekilde düzenler gibi topladım. Onları elif'in lam'a sarılması gibi kalemlerle telif ederek sahîfe-yi dinde Muhabbet-i Nebeviyyeye aç olanların besleneceği bir aş ve Sünnet-i Ahmediyyeye susamış olanların kanacağı bir su gibi yaptım. Nihâyet Mevlid-i Nebî -salla'llâhu 'aleyhi ve sellem- hakkında bir kitab-ı mecmû' meydana geldi. Bu eserde Resûlullâh'ın (sav) mebd-i halk-ı nûrundan velâdetine, velâdetinden nübüvvetine, Allah'ın nûruyla yer yüzünün aydınlandığı nübüvvetinden Medîne'ye hicretine ve hicretinden vefât ettiği seneye kadar ki bahislerde tespit ettiğim seçkin rivayetleri derledim.

Bu bakımdan müellifin, siyerlerin de hadis ilminin esasları doğrultusunda liyakat sahibi kişiler eliyle kitabî bir form takip edilerek anlatılması gerektiği düşüncesiyle bu eseri kaleme aldığı anlaşılmaktadır. Eserin okunma usûlüyle ilgili vasiyeti, bu kanaatimizi destekleyen diğer bir unsurdur. Müellif, hâtimedey Peygamberimizin doğumunu kutlamak isteyen kişiler için en doğru uygulamanın telif ettiği bu siyeri okumak olduğunu belirtmiş ve bununla ilgili iki usûl tavsiye etmiştir. Bunlardan biri, Peygamberimizin mevlidini kutlamak isteyen kişinin ahâlîyi topladıktan sonra kürsüye çıkıp eserinde yazdığı üzere Peygamberimizin hayatını, nûrunun yaradılışından vefâtına kadar insanlara beyan etmesi şeklindedir. Diğer usûl ise rivâyet ehli yani muhaddis kimselere yöneliktir. Buna göre, mevlid kutlaması düzenlemek isteyen bir muhaddis, Rabûlevvel ayının ilk günü dostlarıyla bir araya gelip bu eseri okumalı ve onlar da dinlemelidir.⁶⁴ Her iki usulde de Peygamber Efendimizin hayatının liyakat sahibi kişi veya kişiler eliyle kitâbî bir form takip edilerek okunması ve anlatılması tavsiye edilmiştir. Bu durum eserin muhataplarının da esasında kimler olduğunu işaret etmektedir. Müellif, mukaddimedey umûmî ifâdeler kullanarak eserini sünnet-i seniyyeyi sapkınların tahriflerinden, bozguncuların ifsâdından ve câhillerin tevillerinden muhafaza etmek isteyenler için tertip ettiğini belirtmiştir. Müellifin hâtimedeki vasiyeti dikkate alındığında muhatapların esasında muhaddisler gibi belli bir ilmî birikime sahip kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, müellifin Farsça konuşulan bir toplumda yaşamasına rağmen eserini Arapça telif etmesi de bu siyeri sıradan insanlara hitaben kaleme almadığını göstermektedir. Eserin telif edildikten kısa bir süre sonra halkın da okuyup anlayabilmesi için çeşitli tercüme tasarruflarında bulunularak iki defa Farsçaya çevrilmesi de bunun göstergesidir. Nitekim mütercimlerden biri olan Abdüsselâm b. Alî b. el-Hüseyin el-Eberkûhî eseri Arapça bilmeyen vâiz ve talebelerin mahrum kalmaması için eseri tercüme ettiğini belirtmektedir.⁶⁵

Metin kısmında yaptığımız incelemeye göre müellifin muhaddis olması, muhaddislere hitap etmesi, siyer ve hadis ilimleri arasında yakın bir ilişki gözetmesi ve o devirdeki Mevlid-i Nebî kutlamalarında okunan mevlidlerin hadis ilmüne aykırı rivâyetler barındırmasından rahatsızlık duyması eserin muhtevası üzerinde belirleyici olmuştur. Buna göre her şeyden önce belirtmeliyiz ki tüm bunların ortak bir sonucu olarak Peygamberimizin hayatına dair konular ele alınırken hadis esaslı bir anlatım tercih edilmiştir.

Kâzerûnî, işlediği konuyla ilgili hadisleri aktardıktan sonra bu hadislerde geçen kelimeler veya izaha muhtaç gördüğü konular hakkında ilmî açıklamalarda bulunmuştur. Metnin akışını sekteye uğratan ve çoğu zaman ancak ilim ehli

⁶⁴ Saîdüddîn, *el-Müntekâ fi Mevlidi'n-Nebiyi'l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), vr. 305b-306a.

⁶⁵ el-Eberkûhî - Kâzerûnî, *Nihâyetu'l-mes'ûl fi rivâyeti'r-resûl*, 1/1/29.

kişilerin anlayabileceği gramerle ilgili ayrıntılar içeren bu şerhler, eserin sıradan insanlara hitaben kaleme alınmadığının başlıca göstergesidir. Bu durum ayrıca metnin muhtevası ve muhatapların seviyesi arasındaki ilişkiye örnek niteliğindedir.

Müellif konuyla ilgili bir açıklamada bulunacağı zaman kendi cümleleri ile hadis metninin karışmaması için söze “Bu kitâbın müellifi şöyle der” gibi ayırt edici ifadelerle başlamıştır.⁶⁶ Bu durum müellifin muhaddis hassasiyetiyle kendisine ait cümleleri hadis metinlerinden ayırma gayreti güttüğünü göstermektedir.

Eserdeki rivâyetler, hadis ilminin temel prensip ve yöntemleri doğrultusunda, tam senetleriyle birlikte nakledilmiştir. Senetler, genel okuyucu açısından okunması güç ve metnin akışını sekteye uğratabilecek nitelikte olsalar da muhaddisler için rivâyetlerin sıhhat durumunu anlama noktasında büyük önem arz etmektedirler. Bu eserin muhataplarının ilmî yetkinliğe sahip kişiler olduğunu gösteren diğer bir hususiyettir.

Örnek:

أخبرنا شيخنا بدر الدين أبو محمد عبد الله بن الحسين بن أبي التائب أنا سديد الدين أبو محمد مكي بن المسلم بن مكي بن علان القيسي أخبرنا الحافظ أبو طاهر أحمد بن محمد بن السلفي أخبرنا القاضي أبو الفضل عياض ابن موسى بن عياض اليحصبي أخبرنا أبو محمد عبد الله بن محمد بن العدل حدثنا أبو الحسن الفرغاني حدثنا أم القاسم بنت أبي بكر بن يعقوب عن أبيها حدثنا حاتم وهو ابن عقيل عن يحيى وهو ابن إسماعيل عن يحيى الحماني حدثنا قيس عن الأعمش عن عباية عن ربيعي عن ابن عباس قال قال رسول الله صلى الله عليه إن الله قسم الخلق قسمين فجعلني من خيرهم قسما...⁶⁷

Kâzerûnî'nin eserde tercih ettiği diğer bir uygulama ise aynı konuyla ilgili birden çok hadis varyantını zikretmektir. Metin ve muhteva itibarıyla hem benzerlikler hem farklılıklar içeren bu rivâyetler, sıradan okuyucular açısından kafa karıştırıcı nitelikte olmalarına rağmen müellif bundan imtina etmemiştir. Bu tercih de eserin muhataplarının hadis literatürüne aşina kişiler olduğunu göstermektedir.

⁶⁶ Saîdüddîn, *el-Müntekâ fi Mevlidî'n-Nebiyî'l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), vr. 10b/55a.

⁶⁷ Saîdüddîn, *el-Müntekâ fi Mevlidî'n-Nebiyî'l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), vr. 10b.

Örnek:

وروي عن ابن عباس عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال كنت نورا بين يدي الله تعالى قبل أن يخلق الله عز وجل آدم بألفي عام يسبح ذلك النور فتسبح الملائكة بتسبيحه.⁶⁸ وفي رواية عن ابن عباس رضي الله عنه أن قریش كانت نورا بين يدي الله تعالى قبل ان يخلق آدم بألفي عام يسبح ذلك النور وتسبح الملائكة بتسبيحه فلما خلق الله آدم ألقى ذلك النور في صلبه فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم فأهبطني الله تعالى إلى الأرض في صلب آدم وجعلني في صلب نوح وقذف بي في صلب ابراهيم ثم لم يزل الله تعالى ينقلني من الأصباب الكريمة والأرحام الطاهرة حتى أخرجني بين أبيي لم يلتقا على سفاح قط.⁶⁹

b) Farsça Tercüme: Siyer-i Afîfî

Saîdüddîn Kâzerûnî tarafından kaleme alınan *el-Müntekâ fî Mevlidi Nebiyyi'l-Mustafâ* isimli siyerin Farsça tercümesidir. Müellifin vefâtından iki yıl kadar sonra 760/1358-59 senesinde oğlu Afîfüddîn Kâzerûnî tarafından hazırlanmıştır. Eserin Türkiye kütüphanelerinde birçok nüshası bulunmaktadır. İncelemede, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Fatih Koleksiyonu'nda 4404 demirbaş numarasıyla kayıtlı nüsha esas alınmıştır.

Tertip bakımından kaynak esere sadık kalınarak hazırlanan Siyer-i Afîfî; mukaddime, dört kısım ve hâtimedan oluşmaktadır. Konu başlıkları ve başlıkların sırası kaynak eserle uyumludur.

Mukaddime kısmı kaynak eserin mukaddimesinin Farsçaya yapılmış birebir tercümesi olup mütercime ait herhangi bir beyan içermemektedir. Dolayısıyla Farsça tercüme, eserin tercüme sebebine ve muhatap okuyuculara dair bir malzeme sunmamaktadır. Bununla birlikte tercümenin Farsça konuşulan bir toplumda yapılmış olması, muhatabın genel okuyucu olduğuna dair bir karine niteliğindedir. Ayrıca metin kısmını incelediğimizde sıradan insanların eseri akıcı bir şekilde okuyup anlayabilmeleri için bazı tercüme tasarruflarında bulunduğu görülmektedir. Özellikle hadis rivâyetlerine dâir olan bu tercih ve tasarrufları şöyle sıralamak mümkündür:

⁶⁸ Saîdüddîn, *el-Müntekâ fî Mevlidi'n-Nebiyyi'l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), vr.12b. Tercüme: İbn Abbas'dan rivayet edilmiştir ki Nebi sallâllâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur; Ben, Adem yaratılmadan iki bin yıl önce Allah Teâlâ'nın katında bir nûr idim. Bu nûr tesbih ettiğinde melekler de onunla beraber tesbih ederdi.

⁶⁹ Saîdüddîn, *el-Müntekâ fî Mevlidi'n-Nebiyyi'l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), vr.12b. Tercüme: Ve yine İbn Abbas'dan gelen bir rivâyete göre Âdem yaratılmadan iki bin yıl önce Kureyş, Allah Teâlâ'nın katında bir nûr idi. Bu nûr tesbih ettiğinde melekler de onunla birlikte tesbih ederdi. Allah, Âdem'i yarattığında bu nûru onun sulbüne ilkâ etti. Resûlullah buyurdu ki; Allah beni Âdem'in sulbünde yeryüzüne indirdi ve Nûh'ın sulbüne koydu ve İbrâhîm'in sulbine ilka etti. Sonra anne babama varıncaya kadar beni aslâb-ı kerîmeden erhâmı tahireye nakil buyurdu. Anne babam asla nikahsız bir araya gelmemiştir.

Hadislerin senetleri çoğunlukla hazfedilmiş, bazı rivâyetlerde ise senetlerin yerine kaynak olarak *Sahîhî Buhârî* ve *Sahîh-i Müslim* gibi muteber kabul edilen bir hadis kitabının ismi ikâme edilmiştir. Rivâyetlerin sıhhat derecesini anlama noktasında önem arz etseler de genel okuyucu açısından okunması ve değerlendirmesi güç olmaları sebebiyle böyle bir yola gidildiği anlaşılmaktadır.

Örnek:

Müellif Saîdüddîn Kâzerûnî, bu hadisin râvîlerini kendi hocasından başlayarak ilk râvî olan Vasile bin Eskâ'a kadar zikretmiştir.

أخبرنا شيخنا زين الدين عبد الرحمن بن محمد بن عبد المجيد بن عبد الهادي بن يوسف المقدسي أخبرنا أبو العباس أحمد بن عبد الدايم بن نعمة المقدمي أخبرنا أبو عبد الله محمد بن علي بن صدقة الحراني أخبرنا أبو عبد الله محمد بن الفضل الفراوي أخبرنا أبو الحسين عبد الغافر أحمد الفارسي أخبرنا أبو أحمد محمد بن عيسى بن عمرويه الجلودي أخبرنا أبو إسحاق إبراهيم بن محمد بن سفيان الفقيه أخبرنا مسلم حدثنا محمد بن مهران الرازي حدثنا الوليد بن مسلم حدثنا الأوزاعي عن أبي عمار شداد أنه سمع واثلة بن الأسقع يقول سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول إن الله اصطفى كنانة من ولد اسماعيل واصطفى قريشا من كنانة واصطفى من قريش بني هاشم⁷⁰

Mütercim Afîdüddîn Kâzerûnî ise bu uzun râvî zincirini zikretmek yerine “*Sahîh-i Müslim*’de Vasile bin Eskâ rivayet eder ki” demekle iktifâ etmiştir.

در صحيح مسلم واثلة بن الاسقع روایت کند که حضرت رسالت صلوات الله وسلامه عليه فرمود که حق عز شانه كنانه را از بنی اسماعیل برگزید و قريش را از كنانه وبني هاشم را از قريش ومرا از بنی هاشم اختيار کرد.⁷¹

Arapça kaynak eserde müellifin rivâyetlerle ilgili yaptığı uzun şerhlerin yer aldığını belirtmiştik. Anlatıyı bölen ve ihtisas sahibi kişilerin anlayabileceği türden ayrıntılar içeren bu açıklamalar Farsça tercümeyle birebir alınmamıştır. Mütercim bu açıklamaları bazen gerekli gördüğü kadarıyla kısmen tercüme ederken bazen de kelime ve ibare ölçeğinde rivâyetlerin metnine iliştiirmekle yetinmiştir.

Örnek:

Arapça eserde müellif Saîdüddîn Kâzerûnî, Peygamberimizin nübüvvetinin dellileri bağlamında Abdullâh ibn Selâm’ın şu rivâyetini nakletmiştir:

قال عبد الله ابن سلام من أعلامه في التوراة جاء الله جل ثناؤه من سيناء وأشرق من ساعير واستعلن من جبال فاران.⁷²

⁷⁰ Saîdüddîn, *el-Müntekâ fi Mevlidi'n-Nebiyi'l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), vr. 10b.

⁷¹ Kâzerûnî *Affüddîn, Siyer-i Affî* (İstanbul: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Fatih, 4404), vr. 7b.

⁷² Saîdüddîn, *el-Müntekâ fi Mevlidi'n-Nebiyi'l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), vr. 20a.

Rivâyete göre Abdullâh ibn Selâm, Tivrât'ta geçen bir cümleyi Hazret-i Peygamberimizin nübüvvetine delil olarak göstermiştir. Bu cümleyi birebir tercüme edecek olursak "Allâh Celle Senâ'uhû Sînâ'dan geldi, Sâ'îr'den işrâk etti ve Fârân dağlarından alenen zâhir oldu" anlamına gelmektedir. Müellif Kâzerûnî, mana bakımından oldukça kapalı olan bu rivayeti naklettikten sonra aşağıda görüleceği üzere ayrıntılı bir şerhe girişmiştir. Bu şerhte konuyla ilgili başka deliller de sunan Kâzerûnî ayrıca bu delillerde geçen çeşitli kelimelerle ilgili izâhlarda bulunmayı da ihmal etmemiştir.

أراد مجيء كتابه ونوره كما قال الله تعالى {فَأْتِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا} أي أتاهم أمره. والمعنى بذلك إنزاله التوراة على موسى بطور سيناء. و ساعير أرض الخليل وكان عيسى يسكنها بقرية يقال لها ناصرة. وبها سمي من اتبعه نصارى. والمراد إنزاله الإنجيل على المسيح وهو كناية عن ظهور أنوار الإنجيل. و جبال فاران هي مكة. والمراد إنزال القرآن على محمد صلى الله عليه وسلم و ظهور أمره وشرعه.

وذكر محمد بن ظفر أنه قرأ في ترجمة التوراة ما لفظه هذه بركة موسى التي برك بني اسرائيل قبل وفاته قال جاء الله من طور سيناء وأشرق من ساعير واستعلن من جبال فاران ومعه ربوة من الطورين عن يمينه فوهب لهم [وفي ترجمه اخرى من الطهورين فذهب لهم] وهذه الهاء في الطورين [الطهورين] في اللغة العبرانية تقتحم في الأسماء للتعظيم ومنها الهاء في إبراهيم فإن الأصل فيها ابرم. وفي التوراة أيضاً [قرئ] وحل في بركة فاران ومكة بها منشأ اسماعيل وبها حل ورى. وفي جبال فاران أوحى الله سبحانه بالنبوة إلى محمد صلى الله عليه وسلم ومنها أرسله إلى خلقه.

ومما ترجموه من الانجيل أن عيسى عليه السلام قال إن أحببتموني فاحفظوا وصييتي وأنا أطلب إلى أبي فيعطيك فرقليط آخر ما يكون معكم الدهر كله. فهذا تصريح بأن الله سبحانه سبعت إليهم من يقيم مقامه وينوب في تبليغ رسالات ربه وسياسة خلقه منابة وتكون شريعته باقية مخلدة أبداً. وهل هذا إلا محمداً صلى الله عليه واله وسلم. والفارقليط معناه الحكيم الذي يعرف السر. ويعلم مما ترجموه من الانجيل أن الفارقليط هو الرسول. وهو أنه قال إن هذا الكلام الذي تسمعونه ليس هو لي بل للاب الذي أرسلني، كلمكم بذلك، وأنا معكم. فأما الفارقليط روح القدس الذي يرسل أبي باسمي فهو يعلمكم كل شيء ويذكركم جميع ما أقوله لكم فهذا يعلم أنه الفارقليط هو الرسول.

وأما قولهم أبي فلفظة محرفة مبدلة من ربي وليست منكراً الاستعمال عند أهل الكتابين. لأنها عندهم لفظة تعظيم يخاطب بها المتعلم معلمه الذي يستمد منه العلم. ومن المشهور مخاطبة النصارى عظماء دينهم بالآباء الروحانية لأنهم يتولون من دينهم بزعمهم اصلاً وتميزاً وحفظاً كما يتولى الوالد من ولده.

ولم يزل بنو اسرائيل وبنو عيطون يقولون نحن أبناء الله لسوء فهمهم عن الله سبحانه وتعالى واختلال بصائرهم في التلقي عن أنبيائه عليهم السلام. وأما قول عيسى عليه السلام يرسل 'أبي باسمي' فهو إشارة الى شهادة المصطفى محمد صلى الله عليه وسلم [له] بالصدق والرسالة وما تضمنه القرآن من مدحه وتزيه عما افتراه اليهود في أمره.

ومما رضوا بترجمته في الانجيل قولهم إنه قال إذا جاء الفارقليط الذي أرسل اليكم من عند أبي روح الحق الذي يخرج من الأب فهو يشهد لي وأنتم تشهدون لي أيضاً لكي نؤتكم معي من أول أمري. قوله روح الحق الذي يخرج من الأب كناية عن كلام الله المنزل على رسوله محمد صلى الله عليه وسلم. قال الله تعالى {وكذلك أوحينا إلى إليك روحا من أمرنا}.

وقوله يشهد لي تصريح بنبوته محمد صلى الله عليه وسلم إذ لم يشهد للمسيح عليه السلام بالنبوة والزاهة عما افترى عليه وبأنه روح الله وكلمته وصفيته وصفيته ورسوله كتاب سوى القرآن ولم تزل الأمم تكذب المتبعين للمسيح عليه السلام واليهود يفترون في أمره العظام من البهتان حتى بعث محمد صلى الله عليه وسلم فشهد للمسيح عليه السلام بمثل ما شهد به حواريوه الذين كانوا معه من أول أمره والمهتدون من أمته كالذي قال صلى الله عليه وسلم. وفي التوراه والانجيل دلائل كثيره غير ما ذكرنا.⁷³

⁷³ Saîdüddîn, *el-Müntekâ fi Mevlidî'n-Nebiyî'l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), vr.20a-b/21a. Tercüme: "Burada 'Allâh Celle Senâuhû Sînâ'dan geldi' sözüyle kitâbının ve nûrunun inzâli kastedilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ {فَأَتَيْهُمْ اللهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَخْتَسِبُوا} buyurmuştur. Yani Allah'ın gelmesi, hükümünün gelmesi demektir. Buna göre Allah'ın Sînâ'dan gelmesinin anlamı Mûsâ'ya Tûr-ı Sînâ'da Tevrât'ı inzâl buyurmasıdır. Rivâyette geçen Sâ'îr ise el-Halîl bölgesidir. Îsâ, buradaki Nâsıra denilen bir köyde ikâmet etmişti. Nitekim ona tabi olanlar bu sebeple Nasârâ diye isimlendirilmiştir. Buna göre rivâyette geçen Sâ'îr kelimesinden murad edilen şey İncîl'in burada Mesîh'e nâzil olmasıdır. Bu, İncîl'in nûrunun zuhûrundan kinâyedir. Cibâl-i Fârân ise Mekke'dir. Bununla kastedilen şey ise Kur'an'ın Hazret-i Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) inzâli ile hüküm ve şer'âtinin zuhûrudur. Muhammed bin Zafer'in belirttiğine göre Tevrât tercümesinde 'Bu Mûsâ'nın Benî İsrâ'îl'e vefâtından önceki bereketidir. Allah Tûr-ı Sînâ'dan geldi, Sâ'îr'den işrâk etti, Cibâl-i Fârân'dan isti'lân eyledi; sağında onunla berâber Tûr'ın'den (طورين) on binlercesi vardı ve onlara ihsân etti' denilmiştir. Başka bir tercümede Tahûrîn / طهورين denilmiştir. Buradaki h harfi İbrânîce'de isimlere ta'zîm için eklenir. İbrâhîm / إبراهيم ismindeki ه de böyledir. Aslı İbrîm'dir. Yine Tevrât'ta (İsmâ'îl hakkında) "Fârân bölgesine yerleşti" denilmiştir. Burası Mekke'dir. İsmâ'îl, buraya yerleşmiş ve burada büyümüştür. Buna göre Allah'ın Peygamberimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) vahyettiği ve onu insanlara Peygamber olarak gönderdiği yer, Fârân dağlarıdır. İncîl tercümelerine göre Îsâ (aleyhi's-selâm) 'Beni seviyorsanız vasiyetimi tutun. Babamdan isteyeceğim, size kıyamete kadar sizinle beraber olacak başka bir Faraklît verecek' demiştir. Bu, Allâh'ın onlara Îsâ'nın yerine geçecek, Rabbinin risâletini tebliğ vazifesini üstlenecek, insanları idare edecek, şer'âti ebediyen bakî kalacak birini göndereceğinin açık bir ifâdesidir. Bu kişi Hazreti Muhammed'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) başka kim olabilir? Faraklît, sırrı bilen hakîm manasına gelmektedir. İncîl tercümelerinden ise Faraklît'in resûl olduğu anlaşılmalıdır. Hazret-i Îsâ şöyle demiştir: 'Bu işittiğiniz sözler, bana değil, beni gönderen babaya aittir. Sizinle bu şekilde, ben sizinleyken konuştum. Faraklît ise babamın benim adıma göndereceği Rûhu'l-Kuds'tür. O, size her şeyi öğretecek ve söylediğim her şeyi size hatırlatacak.' Buna göre Faraklît, resûldür. Hıristiyanların kullandığı ebî/أبي kelimesi, rabbî/ربي kelimesinden muharreftir. Ehl-i kitâb arasında yadırganan bir kelime değildir. Çünkü onlar arasında öğrencinin ilim talep ettiği öğretmene hitâp ederken kullandığı bir ta'zîm ifâdesidir. Nitekim Hıristiyanların din büyüklerine âbâ-i rûhâniyye (Rûhânî Babalar) dedikleri meşhurdur. Çünkü onlara göre babanın çocuğuna velâyet ettiği gibi onlar da dinlerini koruyup kollayarak velâyet ederler. Benî İsrâ'îl ve Benî Aytûn, Allah Sübhânehû ve Teâlâ hakkındaki yanlış düşünceleri ve enbiyâ hakkındaki basiretsizlikleri sebebiyle 'Biz Allâh'ın oğullarıyız' demişlerdir. Hazret-i Îsâ'nın 'Babam benim adıma (resûl) gönderecek' sözü, Hazret-i Muhammed Mustafâ'nın (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun sıdkına ve risâletine şehâdet etmesine ve onun Kur'an'da medhedilerek Yahûdilerin iftiralardan tenzîh edilmesine işarettir. Yine İncîl'de tercümesini kabul ettikleri sözlerinden biri şudur: Hazret-i Îsâ demiştir ki 'Babam tarafından size gönderilen Faraklît geldiğinde (o) babadan çıkan Rûhu'l- Hakdır ve bana şâhitlik edecektir. Siz de en başından beri benimle beraber olduğunuz için bana şâhitlik edersiniz.' Buradaki

Müellifin ilgili rivayette geçen Allâh'ın Sînâ'dan gelip, Sâ'îr'den işrâk etmesi ve Fârân dağlarından zâhir olması hakkındaki açıklamaları ve konuyla ilgili getirdiği diğer ayrıntılı deliller mütercim Affüddîn Kâzerûnî tarafın birebir tercüme edilmemiştir. Bunun yerine ilgili rivayet, müellifin şerhi doğrultusunda daha anlaşılır bir hale getirerek tercüme edilmiş, diğer açıklamalar ise özetlenerek kullanmıştır.

عبد الله سلام رضى الله عنه روایت کند که از علامت نبوت حضرت رسالت صلوات الله وسلامه عليه در توریت آنست که در کوه طور توریت بموسی علیه السلام رسید و در کوه ساعیر انجیل بعیسی علیه السلام آمد ونور قرآن در جبال فاران که مکه است بر حضرت رسالت صلوات الله وسلامه عليه تابیده شد و در توریت نوشته که در زمین مکه که منشأ اسماعیل بوده پرورش یابد و در مکه وحی بر وی نازل شود واز انجا مبعوث گردد و در انجیل آمده که عیسی میگوید که اگر مرا دوست میدارید وصیت من قبول کنید ومن از حضرت عزت استدعا کرده ام که بعد از من پیغمبری بخلایق فرستد که تا قیامت دین او باشد ودیگر ادیان منسوخ کرده. و بر اثبات نبوت حضرت رسالت علیه الصلاة و السلام و دوام شریعت او این دلیلی قوی است و دیگر در انجیل آمده که چون فارقلیطه یعنی حضرت رسالت صلوات الله و سلام علیه مبعوث گردد گواهی دهد که من به تبلیغ رسالت بر نهج صدق و صواب به شما کردم و همیشه امم سالفه تکذیب متابعان عیسی علیه السلام کرده اند و یهود در هر باب بهتان در حق ایشان گفتند تا آن زمان که حضرت رسالت صلوات الله و سلام علیه مبعوث گشت و از آن اداء شهادت فرمود که آنچه متابعان دین عیسی نقل کرده اند صدق و صواب بوده وغیر ان کذب و بهتان و در توریت و انجیل دلایل بر اثبات نبوت و ظهور دین محمد علیه الصلوات و السلام بیشمار است.⁷⁴

'Babadan çıkan Rûhu'l-Hak' Peygamberimiz Hazret-i Muhammed'e (sallallahu aleyhi ve sellem) nazil olan kelâmullâhtır. Nitekim Allah {Ve işte sana böyle emrimizden biz ruh vahyettirdik} buyurmuştur. 'Bana şahitlik eder' sözü ise Hazret-i Peygamberimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) nübüvvetinin sarâhaten bir göstergesidir. Çünkü Mesîh'in (aleyhi's-selâm) nübüvvetine ve ona atılan iftiralarından münezze olup ruhullâh, kelimetullâh, safiyyullah, ve resûlullâh olduğuna Kur'ân dışında hiçbir kitap şahitlik etmemiştir. Muhammed'e (sallallahu aleyhi ve sellem) gelinceye kadar önceki ümmetler hep Hazret-i Mesîh'i (aleyhi's-selâm) tekzip etmiştir. Yahûdiler onun hakkında büyük iftiralar atmıştır. Hazret-i Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ise Mesîh'e tıpkı en başından beri onunla olan havarileri ve onun ümmetinden hidayete erenler gibi şahitlik etmiştir. Tevrât'ta ve İncil'de bu zikrettiklerimiz dışında daha bir çok delil vardır.

⁷⁴ Affüddîn, *Siyer-i Affîfi* (Fatih, 4404), vr. 13b/14a. Tercüme: "Abdullâh-ı Selâm (radiyallâhu anhu) rivâyet eder ki şunlar Hazreti Risâlet'in (salavâtullâhi ve selâmuhû 'aleyhi) nübüvvetinin alâmetlerindedir: Tevrât, Mûsâ'ya Tûr dağında ulaşmıştır; İncil, İsâ'ya Sâ'îr dağında gelmiştir; Kur'ân ise Cibâl-ı Fârân'da yani Mekke'de Hazret-i Risâlet'in üzerine (salavâtullâhi ve selâmuhû 'aleyhi) nûr salmıştır. Tevrât'ta O'nun (sallallahu 'aleyhi ve sellem) İsmâ'il'in menşei olan Mekke'de büyüyeceği ve vahyin Mekke'de O'na nâzil olacağı ve oradan Peygamber olarak gönderileceği yazılıdır. İncil'de ise İsâ, 'Eğer beni dostunuz olarak görüyorsanız şu vasiyetimi kabul edin. Ben Hazreti İzzet'den diledim ki insanlara benden sonra dini kıyamete kadar payidar olacak ve diğer dinleri nesh edecek bir peygamber göndere' demiştir. Bu, Hazreti Risâlet'in (aleyhi's-salâtü ve's-selâm) nübüvvetinin isbâtına ve şer'i'atinin devamına güçlü bir delildir. Ayrıca İncil'de belirtildiğine göre Hazreti İsâ, 'Faraklit (yani Hazreti Risâlet salavâtullâhi ve selâmuhû aleyhi) gönderildiğinde benim risaleti size sıldık u savâb üzere tebliğ ettiğime şahitlik edecektir'

Rivayetin ve rivâyetle ilgili açıklamaların tercümede özetlenerek yeniden kurgulanması hem rivâyete hem de eserin aslına sadakat açısından sorunlu görünse de mana bakımından bir tahriften söz etmek mümkün değildir. Ayrıca, muhatap okuyucusu sıradan insanlar olduğu anlaşılan Afîfüddîn Kâzerûnî'nin sade ve anlaşılır bir tercüme elde etmeye öncelik vermesi gayet anlaşılır bir durumdur. Bu sebeple bir çok rivâyet ve şerhin peşpeşe sıralandığı, çeşitli alıntılar ve bu alıntılardaki kelimelerle ilgili uzun izâhların iç içe geçtiği hem anlaşılması güç hem de okuyucuyu yorabilecek bir anlatıdan uzak durduğu kanaatindeyiz.

Tercümenin bazı kısımlarında hadis varyantları birleştirilerek tek metin halinde Farsçaya çevirilmiştir.

Örnek:

Kaynak eserde İbn Abbâs'dan nakledilen şu iki rivâyetten birinde 'Hazret-i Peygamberimiz'in, diğerinde ise 'Kureyş'in, Âdem yaratılmadan iki bin yıl önce Allah katında tesbih eden bir nûr olduğu ve tesbih edince meleklerin de onunla beraber tesbih ettiği bildirilmektedir.

وروي عن ابن عباس عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال كنت نورا بين يدي الله تعالى قبل أن يخلق الله عز وجل آدم بألفي عام يسبح ذلك النور فتسبح الملائكة بتسبيحه.⁷⁵

وفي رواية عن ابن عباس رضي الله عنه أن قريش كانت نورا بين يدي الله تعالى قبل أن يخلق آدم بألفي عام يسبح ذلك النور وتسبح الملائكة بتسبيحه فلما خلق الله آدم ألقى ذلك النور في صلبه فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم فأهبطني الله تعالى إلى الأرض في صلب آدم وجعلني في صلب نوح وقذف بي في صلب إبراهيم ثم لم يزل الله تعالى ينقلني من الأصلاب الكريمة والأرحام الطاهرة حتى أخرجني بين أبي لم يلتقا على سفاح قط.⁷⁶

demidir. Oysa önceki ümmetler, İsâ aleyhisselâmın takipçilerini yalanlamışlardır. Yahudiler onlara karşı her konuda iftira atmıştır. Hazret-i Risâlet ise (salavâtullâhi ve selâmuhû aleyhi) geldiğinde İsâ'nın dinine tabi olanların naklettiği şeylerin sıdk u savâb üzere üzere olduğuna şahitlik etmiştir. Diğerleri ise yalanlayıp iftira atmıştır. Tevrât ve İncil'de Hazreti Muhammed'in (aleyhi's-salâtü ve's-selâm) nübüvvetinin ispatı ve dininin zuhûru hakkında sayısız delil vardır." .

⁷⁵ Saîdüddîn, *el-Müntekâ fi Mevlidi'n-Nebiyi'l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), vr.12b. Tercüme: İbn Abbas'dan rivayet edilmiştir ki Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur; Ben, Adem yaratılmadan iki bin yıl önce Allah Teâlâ'nın katında bir nûr idim. Bu nûr tesbih ettiğinde melekler de onunla beraber tesbih ederdi.

⁷⁶ Saîdüddîn, *el-Müntekâ fi Mevlidi'n-Nebiyi'l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), vr.12b. Tercüme: Ve yine İbn Abbas'dan gelen bir rivâyete göre Âdem yaratılmadan iki bin yıl önce Kureyş, Allah Teâlâ'nın katında bir nûr idi. Bu nûr tesbih ettiğinde melekler de onunla birlikte tesbih ederdi. Allah, Âdem'i yarattığında bu nûru onun sulbüne ilkâ etti. Resûlullah buyurdu ki; Allah beni Âdem'in sulbünde yeryüzüne indirdi ve Nûh'ın sulbüne koydu ve İbrâhîm'in sulbine ilka etti. Sonra anne babama varıncaya kadar beni aslâb-ı kerîmeden erhâmı tahireye nakil buyurdu. Anne babam asla nikahsız bir araya gelmemiştir.

Farsça tercümede mütercim bu iki rivâyeti şu şekilde kompoze ederek tek metin haline getirmiştir.

ابن عباس رضي الله عنهما روایت کند کہ حضرت رسالت صلی الله علیہ وسلم فرمود کہ پیش از آن کہ آدم مخلوق گشتی بدو ہزار سال من نوری بودم کہ در حضرت عزت تسبیح میکردم وملائکہ بتسبیح من مسبح بودند و چون آدم بیافرید نور من در صلب او کرد وبا او بر زمین فرستاد واز وی منتقل بصلب نوح شد واز نوح بابرهیم رسید وهمچنین از اصلاب کریمہ منتقل بارحام طاہرہ می شد تا از پدر و مادر بنگاح بی سفاح بدید آمدم.⁷⁷

Aynı konuda hem benzerlikler hem farklılıklar içeren bu varyantların, hadis literatürüne aşına olmayan sıradan insanlar açısından kafa karıştırıcı olabileceği için bu yola gidildiğini düşüncesindeyiz.⁷⁸

Genel olarak ifâde etmek gerekirse muhatap okuyucusu değişen tercüme, anlam bütünlüğü bozulmamakla birlikte metin bakımından kaynak eserden ayrılmıştır.

c) Türkçe Tercüme: *Sahâifü'l-İber Letâifü's-Siyer*

Vahyîzâde Mehmed b. Ahmed İznîkî'nin Farsçadan Türkçeye yaptığı tercümedir. Ferağ kaydında tercümeyle 18 Ramazan 1003/27 Mayıs 1595 tarihinde Üsküdar'da Valide Sultan camiinde itikaftayken bitirdiğini ifade etmiştir.⁷⁹ Türkiye kütüphanelerinde yaptığımız araştırmalarda eserin iki yazma nüshası tespit edilmiştir. Yazmalardan biri Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda "A443" demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Diğeri ise Topkapı Sarayı Müzesi Emanet Hazinesi Kitaplığı'nda "1173" demirbaş numarasıyla kayıtlı olup incelemede esas alınan nüshadır.

Vahyîzâde, *Sahâifü'l-İber Letâifü's-Siyer* adıyla hazırladığı bu tercümede tertip bakımından kaynak esere sadık kalmıştır. Mukaddime, dört ana kısım ve bir hâtimeden oluşan tercüme eksiksiz olup konu başlıkları ve başlıkların sırası bakımından da kaynak eserle uyumludur.

Siyer-i Affî'de Arapça mukaddimenin Farsçaya birebir tercüme edildiğini daha önce belirtmiştik. Türkçe tercümede ise mukaddimenin birebir çevirisi yoluna

⁷⁷ Affüddîn, *Siyer-i Affî* (Fatih, 4404), vr. 8b. Tercüme: İbn Abbas (radiyallâhu anhumâ) rivayet eder ki Hazret-i Risâlet (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur; Adem yaratılmadan iki bin yıl önce ben Hazret-i İzzet'i tesbih eden bir nûr idim. Melâike de benimle birlikte tesbih ederdi. Âdem'i yarattığında benim nûrumu onun sulbüne yerleştirdi ve onunla yeryüzüne gönderdi. Ondandır Nûh'un sulbüne ve Nûh'un sulbünden İbrâhîm'e ulaştı. Bu şekilde aslâb-ı kerîmeden erhâmı tahireye intikal etti. Ta ki bir anne ve babadan nikâh-ı bî-sifâh zuhûra geldim.

⁷⁸ Diğeri bir örnek için bkz. Saîdüddîn, *el-Müntekâ fi Mevlidi'n-Nebiyi'l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), vr.47a-b; Affüddîn, *Siyer-i Affî* (Fatih, 4404), vr. 23a.

⁷⁹ Mehmed b. Ahmed İznîkî Vahyî-zâde, *Sahâifü'l-İber Letâifü's-Siyer* (İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi, Emanet Hazinesi Kitaplığı, 1173), 205b.

gidilmemiştir. Bunun yerine Vahyîzâde, kendi hayatını, eseri tercüme sürecini ve tercüme sebebini anlattığı bir mukaddime kaleme almıştır. Bu sebeple Farsça mukaddimedeki geçen Saîdüddîn Kâzerûnî'nin künyesi, daha önce kaleme aldığı eserlerin isimleri, eseri telif sebebi, ilmî şahsiyeti, peygamber tasavvuru, eseri kimlere hitaben kaleme aldığı ve devrin kültürel yapısına dair ifâdeler Türkçe mukaddimedeki yer almamaktadır. Bununla birlikte Vahyîzâde'nin kaynak metinden büsbütün bağımsız bir mukaddime yazdığını da söylemek mümkün değildir. Zira Farsça tercümeden birçok alıntı yaptığı; ancak bunları uyarılama yoluyla kendi cümleleri bağlamında kullandığı görülmektedir. Bu açıdan Vahyîzâde'nin telif tercüme niteliğinde bir mukaddime kaleme aldığı söylenebilir.

Vahyîzâde, tercüme sebebini “*Maḫṣūd neşr-i evṣāf-ı Muḫammediyye'dür'aleyhi's-şalâtü ve's-selām*” sözleriyle ifâde etmiştir.⁸⁰ Buradaki “*neşr-i evṣāf-ı Muḫammediyye*” ifâdesi umûmî faydanın amaçlandığına işaret etmektedir. Vahyîzâde'nin, tercümesini “*Acem lisânın bilmeyenlere bile fâyidesi âmm ü şâmil olduğu cihetden...*” şeklinde takdim etmesi de bunu göstermektedir.⁸¹ Zira mütercimlerin “*fâ'idesi âmm olsun içün / ola*” gibi ifâdelerle dile getirdikleri tercüme sebepleri, muhatap okuyucu olarak Türkçe konuşan ahâlînin hedeflendiğine işâret etmektedir.⁸² Bu durum Vahyîzâde'nin *Muğni'l-Lebîb*'e kapsamlı bir şerh yazacak kadar iyi seviyede Arapça bilmesine rağmen tercüme için neden Farsçadan yaptığını da açıklar niteliktedir. Zira daha önce belirttiğimiz üzere eserin Arapçası, muhaddisler gibi ilimle iştil eden sınırlı ölçekteki bir zümrenin okuyup anlayabileceği bir muhtevaya sahiptir. Muhatap okuyucuları sıradan insanlar olan Farsça tercüme ise, bir takım tasarruflarda bulunularak daha akıcı ve anlaşılır hale getirilmiştir. Bu durum Vahyîzâde'nin de umûmî faydayı gözetmesi sebebiyle Farsça tercüme için esas aldığı ortaya koymaktadır.

Vahyîzâde'nin tercümeyle başlamadan önce Şîî mezhebine ait rivâyetler ihtiva ediyor olabileceği endişesiyle eseri incelediği anlaşılmaktadır. Çünkü mukaddimedeki, her ne kadar Farsça kaleme alınmış olsa da eserdeki hadislerin *Kütüb-i Sitte*'den müstahreç olduğunu ve konuların ekserisini Câmîu'l-Usûl'e göre tetkik edip emin olduktan sonra tercümeyle başladığını belirtmiştir.⁸³ Bununla birlikte Vahyîzâde'nin, *Kütüb-i Sitte*'yi kesin bir referans noktası olarak gördüğünü söylemek güçtür. Zira *Kütüb-i Sitte*'de yer almayan bazı rivâyetler, tercümeyle dahil edilirken oldukça az sayıda da olsa bazı rivâyetlerden

⁸⁰ Vahyî-zâde, *Sahâifü'l-İber Letâifü's-Siyer* (Emanet Hazinesi Kitaplığı, 1173), vr. 2b.

⁸¹ Vahyî-zâde, *Sahâifü'l-İber Letâifü's-Siyer* (Emanet Hazinesi Kitaplığı, 1173), vr. 2b.

⁸² Ayrıntılı bilgi için bkz. Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, 195-204.

⁸³ Vahyî-zâde, *Sahâifü'l-İber Letâifü's-Siyer* (Emanet Hazinesi Kitaplığı, 1173), vr. 2a.

sarfınazarda bulunduğu görülmektedir. Bunlardan biri Peygamber Efendimize isnad edilen “*Semaya çıkarıldığımda (isrâ) arşın üzerinde Allah’tan başka ilah yoktur, Muhammed Allah’ın resûlüdür, onu Ali ile destekledim yazılı olduğunu gördüm.*”⁸⁴ rivâyetidir. Bu rivâyet aynı veya benzer lafızlarla birçok Sünnî⁸⁵ ve Şîî⁸⁶ kaynaktan geçmekle birlikte senedindeki bir râvîden dolayı bazı Ehl-i Sünnet alimleri tarafından metruk⁸⁷ olarak kabul edilmiştir.⁸⁸ Mukaddimedeki ifâdelerinden tercüme sürecinde eserdeki hadisleri tetkik ettiğini öğrendiğimiz Vahyîzâde’nin bu durumdan haberdar olduğu ve mezhebî polemiklere yol açabilecek böyle bir rivâyet bağlamında *Kütüb-i Sitte*’yi esas aldığı anlaşılmaktadır.

Vahyîzâde, tercümesine az da olsa bazı ilhâkâtta bulunduğunu belirtmiştir.⁸⁹ Yapılan incelemede bunların anlam bütünlüğünü bozmayıp metne zenginlik

⁸⁴ Saîdüddîn, *el-Müntekâ fi Mevlidî’n-Nebiyî’l-Mustafâ* (Hacı Beşir Ağa, 00167), vr. 12 b; Afîfüddîn, *Siyer-i Afîfî* (Fatih, 4404), vr. 8b.

⁸⁵ Alâüddîn Alî b. Husâmüddîn ibn Kâdî Hân el-Müttekî el-Hindî, *Kenzü’l-ummâl fi süneni’l-akvâl ve’l-ef’âl*, thk. Bekrî Hayyânî - Safvet es-Sekâ (Beyrût: Mü’essesetu’r-Risâle, 1985), 11/624; Abdurrâhmân b. Ebî Bekr Celâlüddîn es-Suyûtî, *ed-Durru’l-mensûr fi’t-tefsîr bi’l-me’sûr* (Beyrût: Dâru’l-Fikr, 1431), 4/100-5/219; Muhibbuddîn Ahmed b. Abdillâh et-Taberî, *Zehâ’iru’l-ukbâ fi menâkibi zi’l-kurbâ* (Kâhire: Mektebetu’l-Kudsiyye, 1356), 69; Ebû’l-Fazl İyâz b. Musa b. İyâz el-Yahsubî Kâdî İyâz, *eş-Şifâ bi-ta’rîfi hukûki’l-Mustafâ* (Ummân: Dâru’l-Feyhâ, 1407), 1/340; Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd ve zuyluhû*, thk. Mustafâ Abdulkâdir Atâ (Beyrût: Dâru’l-Kutub’il-İlmiyye, 1417), 11/173; Ebû Nu’aym Ahmed b. ‘Abdillâh el-İsfahânî, *Hilyetu’l-evliyâ ve tabakâtu’l-asfiyâ* (Mısır: Matba’atu’s-Sa’âde, 1974), 3/27.

⁸⁶ eş-Şeyh es-Sadûk Ebî Cafer Muhammed b. Alî b. el-Hüseyn ibn Mûsâ ibn Bâbeveyh el-Kummî, *el-Emâlî*, thk. Kismu’d-Dirâsâtü’l-İslâmiyye-Muessesetü’l-Bi’sse-Kum (Qum: Muessesetü’l-Bi’sse, 1417), 134/284; Ebu’l-Kâsım Alî b. Muhammed b. Alî b. el-Hazzâz el-Kummî, *Kifâyetü’l-eser fi’n-nusûs ala’l-e’immeti’l-İsnâ aşara*, thk. Muhammed Kâsım el-Müsevî - Ukayl er-Rabî’î (Kum: Merkezu Nûri’l-Envâr fi İhyâi Bihârî’l-Envâr, 1430), 320; eş-Şeyh Muhammed b. el-Hüseyn b. Alî ibni’Hüseyn el-Hurr el-Âmilî, *el-Cevâhiru’s-seniyye fi’l-ahâdîsi’l-kudsiyye* (Beyrût: Muessesetü’l-A’lemî li’l-Matbû’ât, 1982), 173; eş-Şeyh Muhammed Bâkır el-Meclisî, *Bihâru’l-envâr el-câmi’ li-dureri’l-e’immeti’l-ethâr*, thk. Komisyon (Beyrût: Dâru’l-ihyâi’t-Turâsi’l-Arabî, 1983), 2-3.

⁸⁷ Yalan söylemekle itham edilen râvîyi veya onun naklettiği rivayeti ifade eden hadis terimi. bkz. Efendioğlu Mehmet, “Metrûk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2004), 29/415-416.

⁸⁸ Ebu’l-Hasen Nureddîn b. Ebî Bekr b. Süleyman el-Heysemî, *Mecmeu’z-zevâid ve menbau’l-fevâid*, thk. Hüsâmüddîn el-Kudsî (Kâhire: Mektebetu’l-Kudsî, 1994), 9/121; Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymaz ez-Zehebî, *Mizânu’l-îtidâl fi nakdi’r-ricâl*, thk. Ali el-Becâvî (Beyr: Dâru’l-Ma’rife, 1963), 2/76-; Ebu’l-fadl Ahmed b. Alî b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer el-Askalânî, *Takrîbu’t-tehzîb*, thk. Muhammed Avvâmî (Suriye: Dâru’r-Reşîd, 1986), 419; Ebu’l-fadl Ahmed b. Alî b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer el-Askalân, *Tehzîbu’t-tehzîb* (el-Hind: Matba’atu Dâ’ireti’l-Ma’ârifii’n-Nizâmiyye, 1326), 8/9.

⁸⁹ Vahyîzâde, *Sahâifü’l-İber Letâifü’s-Siyer* (Emanet Hazinesi Kitaplığı, 1173), vr. 2a.

katan, bağlama uygun olarak getirilmiş ayet, hadis ve çeşitli rivâyetler olduğu görülmüştür.⁹⁰

Örnek:

Farsça tercümede Hassân Bin Sâbit'ten (v. 60/680 [?]) rivâyetle bir Yahûdî'nin Peygamber Efendimiz doğduğunda "Ahmed'in yıldızı görüldü, o bu gece dünyaya geldi" dediği; ancak Hazret-i Risâlet'e yetişmesine rağmen ona iman etmediği nakledilmiştir.

حسان بن ثابت رضی اللہ عنہ گفت ہفت سالہ بوم و شبی بر سر تلی رفتم و در آنجا یہودی دیدم کہ آتشی بر کردہ بود بلند می گفت ای جماعت یہود حاضر شوید. چون جمع شدند گفت امشب ستارہ احمد بر آمدہ است و آن ستارہ انبیاست و بغیر از احمد کسی دیگر نماندہ و در امشب بوجود آمدہ و خلایق تعجب کردند و همان یہودی زندہ بود تا حضرت رسالت صلوات اللہ و سلامہ علیہ پیغمبر گشت و ایمان بہ وی نیاورد.⁹¹

Vahyîzâde, bu rivâyetin sonuna "Allah, darüsselâma çağırıyor ve dilediğini bir doğru yola hidayet buyuruyor."⁹² meâlindeki ayeti eklemiştir. Böylelikle Hazret-i Peygamber'in dünyaya geldiğini bizzat kendisi duyurmasına rağmen imân etmeyen Yahûdî'nin durumunu hidayetini Allah'tan olduğunu bildiren bu ayetle izâh etmiştir.

"Hassân bin Sâbit radiyallahu anhu rivâyet ider ki yedi yaşında idüm bir gece bir depe başına çıkdum ki anda bir Yehûdî âteş yakmış idi ve bülend âvâz ile çağırır. Eyitdi ki yâ cemâ'at-i Yehûd hâzır olun. Çünkü cem' oldılar eyitdi ki bu gece Ahmed'ün yıldızı tulû' eyledi. Ol yıldız peygâmbler yıldızdır. Ahmed'den gayrı peygâmbler hod kalmadı bu gece vücûda gelmişdür. Halk taaccüb itdiler. Ve ol Yehûdî hayatda idi ki Peygamber 'aleyhi's-salâtü ve's-selâma peygamberlik gelmiş idi. Ol Yehûdî ana imân getürmedi. El-âyetü { وَاللَّهُ {يَدْعُو إِلَى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ}}"⁹³

Eserin Arapçasında ve Farsça tercümesinde kısaca nakledilen bazı hadisler, Vahyîzâde'nin tercümesinde Arapça tam metinleri ve kaynaklarıyla birlikte zikredilmiştir.⁹⁴ Bu da muhatap okuyucunun ilmî seviyesi gözetilerek metnin geliştirildiğini ortaya koymaktadır.

⁹⁰ Vahyî-zâde, *Sahâifü'l-İber Letâifü's-Siyer* (Emanet Hazinesi Kitaplığı, 1173), 5b/24b.

⁹¹ Affüddîn, *Siyer-i Affî* (Fatih, 4404), vr. 22a. Tercüme: Hassân bin Sâbit (radiyallahu anhu) demiştir ki "Yedi yaşlarında idim. Bir gece bir tepeye çıktım. Orada gördüm ki bir Yahûdî ateş yakmış ve yüksek sesle "Ey Cemâat-i Yehûd hazır olun" diye bağırmakta. Toplandıklarında "Bugün Ahmed'in yıldızı doğdu, o enbiya yıldızdır, Ahmed'den başka kimse kalmadı, o bu gece dünyaya geldi" dedi. İnsanlar hayret etti. O Yahûdî Hazret-i Risâlet'in (salavâtullâhi ve selâmuhû aleyh) nübüvvetine kadar hayattaydı ama O'na imân etmedi.

⁹² Yûnus 10/25

⁹³ Vahyî-zâde, *Sahâifü'l-İber Letâifü's-Siyer* (Emanet Hazinesi Kitaplığı, 1173), vr. 24a-b.

⁹⁴ Vahyî-zâde, *Sahâifü'l-İber Letâifü's-Siyer* (Emanet Hazinesi Kitaplığı, 1173), vr. 7b.

Sonuç

Saîdüddîn Kâzerûnî'nin muhaddis kimliğiyle temâyüz etmiş bir şahsiyet olması, siyer ve hadis ilimleri arasında yakın bir ilişki gözetmesi, yaşadığı dönemdeki Mevlid ihtifallerinde liyakatsiz kişilerin çıkar elde etmek için mevlid namına okuyup anlattıkları menkıbevi siyerlerden rahatsızlık duyması, hadis ilmi ve esasları çerçevesinde sahih kaynaklardan derlenerek hazırlanmış, rivâyet odaklı bir siyer kaleme almasında etkili olmuştur. Muhatap okuyucularının muhaddisler gibi ilim ehli bir zümre olması ise eserin hem Arapça telif edilmesinde hem de muhtevasının şekillenmesinde etkili olan temel unsurdur. Buna göre eserin dili ve muhtevası ile müellifin ilmî şahsiyeti, konuya yaklaşımı, telif sebebi, muhatap okuyucusu ve içinde bulunduğu kültürel ortam arasında sıkı bir ilişki olduğu anlaşılmıştır.

Farsça tercümede, eserin tercüme sebebi ve muhatap okuyucuları hakkında bilgi edinilebilecek mütercime ait bir mukaddimenin bulunmadığı görülmüştür. Bununla birlikte yapılan inceleme sonucu, tercümenin muhatap okuyucusunun halk olduğu ve bu doğrultuda anlam bütünlüğünü bozmadan daha akıcı ve anlaşılır olacak şekilde metnin yeniden düzenlendiği tespit edilmiştir. Böylelikle muhatap okuyucunun ilmî düzeyine göre tercümenin âdeti yeniden tasarlandığı, bir siyer eseri üzerinden örneklendirilmiştir.

Türkçe mukaddimedede birebir çeviri yoluna gidilmediği görülmüştür. Mütercim Vahyîzâde, kaynak eserden çeşitli alıntılar yapmakla birlikte telif tercüme niteliğinde bir mukaddime kaleme almıştır. Bu sebeple Türkçe mukaddime, kaynak eserin müellifi, telif sebebi ve muhatap okuyucusu gibi hususlarda ayrıntılı bir bilgi içermese de Vahyîzâde'nin hayatı, tercüme sebebi ve tercümesinin muhtemel muhatapları hakkında önemli bilgiler ihtivâ etmektedir. Bu mukaddimededen edindiğimiz bilgiye göre Vahyîzâde'nin umûmî faydayı gözettiği, dolayısıyla muhatabının halk olduğu ve bu sebeple avâmın rahatlıkla okuyup anlayabilmesi için çeşitli tasarruflarda bulunularak hazırlanan Farsça tercümeyle esas aldığı anlaşılmıştır. Ayrıca Vahyîzâde'nin de kendi muhatap okuyucularının bilgi seviyesini dikkate alarak tercümesinde birtakım geliştirmelerde bulunduğu tespit edilmiştir. Öte yandan mütercim'in mezhebî tartışmalara konu edilebilecek bazı rivâyetler bağlamında Ehl-i Sünnet'in temel kaynaklarından olan Kütüb-i Sitte'yi referans aldığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla tercümenin yapıldığı dönem ve coğrafyadaki mezhebî eğilimin, bazı ölçüler dahilinde dikkate alındığı anlaşılmaktadır. Genel olarak ifâde etmek gerekirse vasıta dil kullanılarak hazırlanan Türkçe tercümede anlam bütünlüğü korunmakla birlikte sınırlı düzeyde de olsa metnin şekillenmeye devam ettiği söylenebilir.

Kaynakça

- Abdullah, Aydınlı. "İmlâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/225-226. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2000.
- Affüddîn, Kâzerûnî. *Siyer-i Affî*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Fatih, 4404.
- Akpınar, Cemil. "İcâzet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21/393-400. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2000.
- Altıkulaç, Tayyar. "Zehebî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/180-188. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020.
- Âmilî, eş-Şeyh Muhammed b. el-Hüseyn b. Alî ibni'Hüseyn el-Hurr el-. *el-Cevâhiru's-seniyye fî'l-ahâdîsi'l-kudsiyye*. Beyrût: Muessesetü'l-A'lemî li'l-Matbû'ât, 1. Basım, 1982.
- Askalân, Ebu'l-fadl Ahmed b. Alî b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer el-. *Tehzîbu't-tehzîb*. 12 Cilt. el-Hind: Matba'atu Dâ'ireti'l-Ma'ârifii'n-Nizâmîyye, 1326.
- Askalânî, Ebu'l-fadl Ahmed b. Alî b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer el-. *Takrîbu't-tehzîb*. thk. Muhammed Avvâme. Suriye: Dâru'r-Reşid, 1986.
- Askalânî, Ebu'l-Fazl Şihâbuddîn Ahmed b Alî b Muhammed İbn Hacer el-. *ed-Dureru'l-kâmine fî a'yâni'l-mi'eti's-sâmine*. 4 Cilt. Beyrut: : Dâru'l-Cil, 1993.
- Askalânî, Ebu'l-Fazl Şihâbuddîn Ahmed b Alî b Muhammed İbn Hacer el-. *ed-Dureru'l-kâmine fî a'yâni'l-mi'eti's-sâmine*. 4 Cilt. Beyrut: : Dâru'l-Cil, 1993.
- Aşık, Nevzat. "Tahammül". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/380-382. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2010.
- Atâyî, Nev'izâde. *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmileti's-Şakâ'ik*. ed. Derya Örs. haz. Suat Donuk. 2 Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2017.
- Atâyî, Nev'izâde. *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmileti's-Şakâ'ik*. ed. Derya Örs. haz. Suat Donuk. 2 Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2017.
- Bağdâdî, İsmâil b. Muhammed Emîn b. Mîr Selîm el-. *Hediyetü'l-ârifin esmâü'l-mü'ellifin ve âsârü'musannifin*. 2 Cilt. İstanbul: Vekâletü'l-Ma'ârifî'l-Celîle, 1951.
- Başaran, Selman. "Alâî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/331-332. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1989.
- Beyânî, Mustafa b Carullah. *Tezkiretü's-suarâ*. thk. İbrahim Kutluk. haz. İbrahim Kutluk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997.
- Bilgin, Orhan. "Cüneyd-i Şîrâzî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/125. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1993.
- Bursalı Mehmed Tahir - Saraç, M. A. Yekta. *Osmanlı Müellifleri*. haz. M. A. Yekta Saraç. 3 Cilt. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2016.
- Durmuş, İsmail. "Ebû Ya'kûb Sekkâkî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/332-334. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Eberkûhî, Abdusselâm b. 'Alî b. el-Huseyn el- - Kâzerûnî, Sa'fduddîn Muhammed b. Mes'ûd. *Nihâyetü'l-mes'ûl fî rivâyeti'r-resûl*. haz. Muhammed Ca'fer Yâhakkî. Tahran: Şirket-i İntişârât-i 'İlmî ve Ferhengî, 1366.
- Fazlıoğlu, İhsan. "Osmanlı Döneminde 'Bilim' Alanındaki Türkçe Telif ve Tercüme Eserlerin Türkçe Oluş Nedenleri ve Bu Eserlerin Dil Bilincinin Oluşmasındaki Yeri ve Önemi". *Kutadgubilig: Felsefe - Bilim Araştırmaları* 3 (Mart 2003), 151-184.

- Fikret, Arslan. *Mevâhibu'l-Edîb fî Şehi Muğni'l-Lebîb'in Baştan "İnne"ye Kadar Tahkîkî*. Yayınlanmamış Doktora Tezi: Selçuk Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Arap Dili ve Belâğatı Bilim Dalı, 1999.
- Görmez, Mehmet. "Radiyyüddin Sâgânî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/487-489. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-. *Târîhu Bağdâd ve zuyluhû*. thk. Mustafâ Abdulkâdir Atâ. 24 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kutub'il-İlmiyye, 1417.
- Heysemî, Ebu'l-Hasen Nureddîn b. Ebî Bekr b. Süleyman el-. *Mecmeu'z-zevâ'id ve menbau'l-fevâ'id*. thk. Hüsâmüddîn el-Kudsî. 10 Cilt. Kâhire: Mektebetu'l-Kudsî, 1994.
- Hindî, Alâuddîn Alî b. Husâmüddîn ibn Kâdî Hân el-Müttekî el-. *Kenzü'l-ummâl fî şünen'l-akvâl ve'l-ef'âl*. thk. Bekrî Hayyânî - Safvet es-Sekâ. 18 Cilt. Beyrût: Mü'essesetu'r-Risâle, 1985.
- İbn Bâbeveyh el-Kummî, eş-Şeyh es-Sadûk Ebî Cafer Muhammed b. Alî b. el-Hüseyn İbn Mûsâ. *el-Emâlî*. thk. Kısmu'd-Dirâsâtü'l-İslâmiyye-Muessesetü'l-Bi'se-Kum. 1 Cilt. Qum: Müessesetü'l-Bi'se, 1. Basım, 1417.
- İbnu'l-İmâd, İmâm Şihâbuddîn Ebî'l-Felâh Abdilhayy b. Ahmed b. Muhammed el-Akrî el-Hanbelî ed-Dimaşkî. *Şezerâtu'z-zeheb fî ahhâri men zeheb*. thk. Abdu'l-kâdir el-Arnâût - Mahmûd el-Arnâût. 10 Cilt. Beyrût: Dâru İbn Kesir, 1986.
- İsfahânî, Ebû Nu'aym Ahmed b. 'Abdillâh el-. *Hilyetu'l-evliyâ ve tabakâtu'l-asfiyâ*. 10 Cilt. Mısır: Matba'atu's-Sa'âde, 1974.
- Kâdî İyâz, Ebû'l-Fazl İyâz b. Musa b. İyâz el-Yahsubî. *eş-Şifâ bi-ta'rîfi hukûkî'l-Mustafâ*. 2 Cilt. Ummân: Dâru'l-Feyhâ, 1407.
- Kafes, Mahmut. "Ebû Hayyân el-Endülüsî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/152-153. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1994.
- Kandemir, M. Yaşar. "Mizzî, Yûsuf b. Abdurrahman". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/220-221. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020.
- Kâtib Çelebî, Hacı Halife Mustafa b. Abdullah. *Keşfu'z-zunûn an esâmi'l-kutub ve'l-funûn*. 2 Cilt. Beyrût: Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabî, 1941.
- Kummî, Ebu'l-Kâsım Alî b. Muhammed b. Alî b. el-Hazzâz el-. *Kifâyetü'l-eser fi'n-nusûs ala'l-e'immeti'l-isnâ aşara*. thk. Muhammed Kâsım el-Müsevî - Ukayl er-Rabî'î. Kum: Merkezi Nûri'l-Envâr fî İhyâi Bihâri'l-Envâr, 1430.
- Kurtuluş, Rıza. "İncûlular". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/280-281. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2000.
- Kurtuluş, Rıza. "Muzafferîler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/417-418. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020.
- Meclisî, eş-Şeyh Muhammed Bâkır el-. *Bihâru'l-envâr el-câmi' li-dureri'l-e'immeti'l-ethâr*. thk. Komisyon. Beyrût: Dâru'l-İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, 1983.
- Mehmet, Efendioğlu. "Metrûk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/415-416. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2004.
- Mehmet, Efendioğlu. "Müsel'sel". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/85-86. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Mehmet Reşit, Özbekçi. "Muğni'l-Lebîb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/383-384. İstanbul: TDV Yayınları, 2020.
- Mesnevihân Tefkîk (Mehmet). *Mecmu'atü't-teracim (Mecmû'atü't-terâcim)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 92.

- Saîdüddîn, Kâzerûnî. *el-Müntekâ fi Mevlidi'n-Nebiyi'l-Mustafâ*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Hacı Beşir Ağa, 00167.
- Sehâvî, Şemsüddîn Ebu'l-Hayr Muhammed b. Abdîrahmân b. Muhammed es-. *ed-Dav'u'l-lâmi [li-ehli'l-karni't-tâsi']*. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-Hayât, 1331.
- Suyûtî, Abdurrâhmân b. Ebî Bekr Celâlüddîn es-. *ed-Durru'l-mensûr fi't-tefsîr bi'l-me'sûr*. 8 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1431.
- Süreyya, Mehmed. *Sicill-i Osmanî*. çev. Seyit Ali Kahraman. haz. Nuri Akbayar. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.
- Şîrâzî, Ebu'l-Kâsım Muînüddîn Cüneyd-i. *Şeddu'l-izâr fi hattî'l-evzâr an zuvvâri'l-mezâr*. haz. Muhammed Kazvînî - Abbâs İkbâl. Tahrân: İntişârât-ı Novid, 1344.
- Şîrâzî, Mu'înüddîn Cüneyd b. Mahmûd. *Tezkire-i hezâr mezâr*. çev. Îsâ b. Cüneyd Şîrâzî. thk. Abdulvehhâb Nûrânî Visâl. 1 Cilt. Şîrâz: Kitâbhâne-i Ahmedî, 1364.
- Taberî, Muhibbuddîn Ahmed b. Abdillâh et-. *Zehâ'iru'l-ukbâ fi menâkibi zi'l-kurbâ*. Kâhire: Mektebetu'l-Kudsiyye, 1356.
- Tahsin, Yazıcı. "İbn Haffî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/535-537. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Topuzoğlu, Tefvik Rüştü. "el-Hazreciyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/146. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Uslu, Recep. "Dekkâk, Ebû Ali". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/112. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1994.
- Vahyî-zâde, Mehmed b. Ahmed İznîkî. *Sahâifü'l-İber Letâifü's-Siyer*. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi, Emanet Hazinesi Kitaplığı, 1173.
- Yardımlı, Ali. "Birzâli". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/216. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1992.
- Yazar, Sadık. *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
- Zehebî, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymaz ez-. *Mizânu'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl*. thk. Ali el-Becâvî. 4 Cilt. Beyr: Dâru'l-Ma'rife, 1963.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı / Contribution of Authors

Araştırma tek bir yazar tarafından yürütölmüştür.

The research was conducted by a single author.

*****

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

*****

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale iThenticate yazılımlıyla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism was detected.

*****

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etięi Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada “Yükseköęretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etięi Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur.

In this study, the rules stated in the “Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive” were followed

*****